

ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ
ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

В.Н.Шавровська
Н.В.Шавровська

ПУТІВНИК В ДОШКІЛЛЯ
(директорам навчально-виховних комплексів)
Науково-методичний посібник

Черкаси
2012

Путівник в дошкілля (директорам навчально-виховних комплексів) Науково-методичний посібник/ авт. В.Н.Шавровська, Н.В.Шавровська – Черкаси: ЧОПОПП, 2012. – 80с.

АВТОРИ:

Шавровська В.Н., методист вищої категорії ЧОПОП, відмінник освіти України;
Шавровська Н.В., доцент Черкаського національного університету ім. Б.Хмельницького, кандидат психологічних наук.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Чепурна Н.М., ректор ЧОПОПП, кандидат педагогічних наук;
Назаренко Г.А., проректор з науково-видавничої діяльності, кандидат педагогічних наук;
Данилюк І.С., директор навчально-виховного комплексу № 24 міста Умань

Реформування шкільної та дошкільної освіти сприяє постійному розширенню мережі навчально-виховних комплексів на Черкащині, вони стають другою домівкою для малят. Присутність малят в школі покладає на директорів та педагогічні колективи навчально-виховних комплексів відповідальність за збереження життя і здоров'я дошкільнят, формування їх життєвої компетентності, реалізацію чинних державних програм.

Колективи працівників навчально-виховних комплексів дбають про:

1. Забезпечення органічної єдності дошкільного та шкільного колективів, намагаючись не робити дошкілля додатком до школи.

2. Оптимізацію методичного впливу на педагогів дошкілля та школи в умовах співробітництва.

3. Максимальне використання можливості дитячої спільноти в умовах співжиття, а саме: створення структури ділових, інтелектуальних, ігрових та інших контактів школярів і дошкільнят.

4. Здійснення єдності успіху педагогічного колективу в цілому, а не окремих його ланок: школі чи дошкільню.

Інститут в свою чергу розпочинає видання серії навчально- методичних посібників з актуальних проблем дошкілля в умовах навчально-виховних комплексів, як то:

- ампліфікація та антиципація – запорука успіху педагога;
- планування роботи навчально-виховного комплексу в аспекті дошкільного виховання;
- специфіка здійснення методичного супроводу освітнього процесу в умовах роботи з дітьми дошкільного віку;
- навчальні плани семінарів-практикумів за лініями розвитку Базової програми «Я у Світі»;
- параметри експертизи освітнього процесу;
- диференціювання методичного впливу щодо ідей Максиміліана Вебера;
- розвиток самостійної рухової активності дошкільників;
- Белль-Ланкастерське навчання в системі дошкільної освіти;
- наука життєвої компетентності дошкільників;
- шляхи формування у дошкільника самосвідомості через самоспостереження, самоаналіз, самоконтроль тощо;
- створення розвивального життєтворчого простору для дошкільників;
- початкове правове виховання дітей дошкільного віку;
- формування базових якостей особистості;
- креативний розвиток дітей дошкільного віку;
- анімалотерапія як вид психологічної допомоги;
- моделювання освітнього процесу в різновікових групах;
- п'ятирічка вирушає у шкільний світ;
- моніторинг якості освітнього процесу;
- моніторинг життєвої компетентності дошкільника;
- модернізація контрольної-коригуючої діяльності керівника навчально-виховного комплексу;
- відзначення знаменних дат, свят та проведення розваг в умов навчально-виховного комплексу.

Навчально-методичний посібник допоможе педагогам навчально-виховних комплексів у вирішенні завдань чинних програм, директорам в оптимізації контрольної-коригуючої діяльності.

Затверджено на засіданні Вченої ради інституту.
Протокол №2 від 30.05.2012 року

З М І С Т

Креативний розвиток вихованців дошкільних навчальних закладів.....	4
Белль-ланкастерське навчання в умовах навчально-виховного комплексу.....	21
Анімалотерапія як вид психологічної допомоги дитині.....	34
Початкове правове виховання дошкільників.....	41
П'ятирічка вирушає в шкільний Світ.....	50
Рекомендації щодо проведення майстер-класу «Школа батьків нового покоління»	52
Рекомендації щодо проведення майстер-класу «Технологія природного загартування».....	53
Рекомендації щодо проведення майстер-класу «У кого більше прав?».....	55
Акмеологічний підхід як основа технологій оцінювання діяльності педагогічних працівників дошкільної освіти.....	56
Планування роботи навчально- виховного комплексу	73
Література.....	79

КРЕАТИВНИЙ РОЗВИТОК ВИХОВАНЦІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Креативність – це рівень творчої обдарованості, здібностей до творчості, які проявляються у мисленні, спілкуванні, окремих видах діяльності і становлять відносно стійку характеристику особистості. На початку вивчення вважали однією з функцій інтелекту. З часом креативність віднесли до відносно незалежних факторів обдарованості, який не завжди виявляється в тестах інтелекту та навчальних досягненнях.

На сучасному етапі розглядають як незвідну до інтелекту функцію цілісної особистості, яка залежить від комплексу її психологічних характеристик. Вивчення і вимірювання креативності здійснюють у двох напрямках: особистісному і пізнавальному. Оцінюються показники швидкості перебігу творчого процесу, гнучкість, оригінальність і розробленість ідей.

Високі показники креативності у дітей не гарантують їх творчих досягнень у майбутньому, лише вказують на можливість таких досягнень за наявності високої мотивації до творчості і оволодіння необхідними вміннями. Розвитку креативності перешкоджають стійкі стереотипи в мисленні і поведінці, схиляння перед авторитетами, намагання уникнути ризику, прагнення до успіху за будь-яку ціну тощо.

Креативність – творча новаторська діяльність. У «Портреті дошкільника напередодні його вступу до школи» авторами Базової програми визначено креативний розвиток дитини через опис її здатностей:

- самовиражається через творче досягнення, актуалізує свої здібності;
- генерує оригінальні ідеї; самостійно висуває різноманітні гіпотези; намагається відійти від запропонованого шаблону;
- відрізняється гнучкістю та швидкістю мислення, кмітливістю, дотепністю, розсудливістю;
- конструктивно діє у невизначених ситуаціях, не губиться в разі дефіциту інформації, знаходить оригінальні способи розв'язання проблеми;
- характеризується творчою продуктивністю, схильністю реалізувати задумане;
- підходить до проблеми з різних точок зору, легко переключається з одного класу об'єктів на інший;
- швидко включається до аналогій, порівнянь, протиставлень, асоціативних зв'язків; користується різними доказами;
- виявляє інтерес до парадоксів, має розвинене почуття гумору, схильна до сумнівів, вмє дивуватися;
- здатна бачити істотне, відокремлювати головне від другорядного, сприймати все комплексно;
- здатна прогнозувати, випереджати, передбачати;
- вирізняється метафоричністю, багатством уяви, вмінням бачити складне у простому і просте – у складному.

Аналізуючи опис можна стверджувати, що креативний розвиток особистості передбачає сформованість у дитини багаточисленних якостей, які є складниками всіх без винятку базових якостей, визначених у програмі, а саме: самостійності, працелюбності, людяності, розсудливості, справедливості, самовладання, самолюбності, спостережливості, відповідальності. Уточнюючи завдання освітньої взаємодії з дошкільником варто звернути увагу на розвиток гуманістично-особистісної спрямованості дитини, формуванні пізнавальних якостей та реалізації вищезазначеного у поведінці. Розглянемо детальніше розвиток яких характеристик зумовлює виконання означених завдань (детальний їх опис представлений у словнику термінів в кінці статті).

Необхідній гуманістично-особистісній спрямованості дитини сприятимуть альтруїзм, бережливість, благодійність, благородство, витриманість, врівноваженість, гідність, гордість, гуманність, дисциплінованість, доброзичливість, доброта, конкретність, правдивість, самовдосконалення, самокритичність, самостійність, совість, справедливість, честолюбство.

Формуванню пізнавальних якостей сприяє набуття дітьми нижче описаних характеристик, як то: аналітичність, вдумливість, виваженість, доказовість, допитливість, зосередженість, ініціативність, креативність, обґрунтованість, поміркованість, розсудливість, спостережливість.

Поведінковий аспект дитини забезпечить наявність таких якостей, як адаптивність, бадьорість, безвідмовний, взаємодопомога, вправність, комунікативність, наполегливість, невгамовність, неспокій, неуразливість, обережність, спритність, терплячість, толерантність, турботливість, уважність, чесність.

«Зрслі можливості дошкільника поводитися самостійно, його практична вмільсть, багатий життєвий досвід, здатність спостерігати, зіставляти, розмірковувати, уявляти сприяють становленню інтересу до проблем практичного та теоретичного плану, знаходженню способів їх розв'язання» спрямовують діяльність педагогів на забезпечення умов активної творчої діяльності. Основним завданням є створення сприятливого простору для розгортання дошкільниками свого спеціального буття – ініціативної, творчої поведінки у спеціальних для дошкільного віку видах діяльності, зокрема:

- організацію спостережень явищ природи та суспільного життя з вихованцями освітнього закладу;
- обмін думками з ровесниками чи присутніми дорослими;
- відображення незвичайних подій чи небезпечних ситуацій в куточках екстремальних ситуацій через малюнки, ліплення, аплікацію, конструювання тощо.

Розглянемо можливості реалізації завдань креативного розвитку дошкільника по декількох напрямках: організація спільної діяльності дорослого і дитини, обладнання майданчика, створення об'єднань за інтересами, оцінка фізичного, психічного стану в залежності від ситуації.

«Працюючи за Програмою, педагогові доведеться, окрім звичних ролей організатора, контролера, експерта поведінки та діяльності дошкільників оволодівати мистецтвом і наукою співбуття з ними, проживання разом з вихованцями досягнень та поразок, відкриттів та неоднозначностей життя. І, що край важливо, - розширити рамки своєї педагогічної діяльності, вийти за межі групової кімнати, говорити з дітьми про реальне життя, а не спиратися тільки на ілюстрації та літературні твори».

Пропонуємо приклади, які спрямовані на реалізацію вищезазначеного. Звертаємо увагу, що якості, представлені у двох останніх стовпчиках, не обов'язково формуються одночасно (можна розставляти акценти в процесі взаємодії з дітьми).

Заходи	Параметри ведення спостереження чи діяльності	Формування інтелектуальних якостей	Формування особистісних якостей
1. Проведення експертної оцінки руху пішоходів.	*Вибір об'єкту для спостереження *Стеження за виконанням правил руху пішохода: по правій стороні, без перешкод оточуючим тощо.	Аналітичність Доказовість Допитливість Ініціативність Конкретність Поміркованість Спостережливість	Виваженість Гідність Гуманність Дисциплінованість Зосередженість Правдивість Самостійність Справедливість
2. Проведення експертної оцінки руху транспортних засобів.	*Вибір транспортного засобу *Стеження за об'єктом: дотриманням правил дорожнього руху *Аналіз порушень. *Наявність ризику небезпеки пішоходам, машинам	Аналітичність Доказовість Допитливість Ініціативність Креативність Поміркованість Розсуджувальність Спостережливість	Виваженість, Витриманість Вправність Врівноваженість Зосередженість Самокритичність Чесність Честолубство
3. Пошук об'єкту в природному середовищі, того, який потребує допомоги (рослина, жива істота).	*Вибір території для проведення екскурсу-пошуку підгрупами дітей. *Знаходження об'єкту. *Визначення необхідної допомоги, яку він потребує (рослина чи тварина).	Виваженість Доказовість Допитливість Конкретність Обґрунтованість Поміркованість Розважливість Спостережливість	Витриманість Дисциплінованість Самокритичність Самостійність Справедливість Терплячість Толерантність Турботливість Уважність Чесність
4. Пошук та визначення на території дошкільного закладу чи в найближчому оточенні можливостей для	*Коментар дітей: Як можна попрацювати на цій місцевості (догляд за землею, допомога рослинам, оздоблення території. *Створення осередків діяльності дітей.	Аналітичність Виваженість Доказовість, Ініціативність Конкретність Креативність Розсуджувальність Спостережливість	Альтруїзм Взаємодопомога Вправність Дисциплінованість Комунікабельність Наполегливість Невгамовність Самовдосконаленн

докладання трудових зусиль вихованців дитячого садка.	*Визначення змісту і обсягу їх робочих зусиль.		я Самостійність Конкретність Витриманість Толерантність
5. Пошук та визначення в оточуючому природному середовищі небезпечних місць для перебування дітей та дорослих.	*Пошук-екскурс по території дошкільного закладу з метою виявлення небезпечних для дітей та дорослих місць (ями, заглибини, нерівності ґрунту, відкриті люки, проточна та стояча вода, зайві побутові речі, відходи будівництва, сміття, бур'яни, низько розташовані гілля дерев та кущів). *Міркування про подальшу діяльність.	Аналітичність Виваженість Доказовість Зосередженість Ініціативність Конкретність, Креативність Поміркованість Розсуджувальність Самокритичність Спостережливість	Адаптивність Бадьорість Бережливість Взаємодопомога Дисциплінованість Наполегливість Обережність Самостійність Спритність Терплячість Турботливість Уважність Честолюбство
6. Огляд та визначення місць на території дошкільного закладу, які нерационально використовуються, потребують реконструкції та переобладнання.	*Проведення екскурсу – пошуку з вихованцями по території дошкільного закладу з коментарем дітей: *Що ми любимо? *Що подобається *Чого б хотілося? *Що могли б створити?	Аналітичність Виваженість Креативність Доказовість Поміркованість Самокритичність Спостережливість Конкретність	Взаємодопомога Відповідальність Гуманність Комунікабельність Наполегливість Принциповість Самостійність Спритність Толерантність Турботливість
7. Проведення експертної оцінки зелених насаджень на території майданчика.	*Огляд зелених насаджень групового майданчика: дерева, кущі, квітники. *Експертна оцінка за параметрами: краса зелених насаджень, відсутність сухих та поламаних часток дерев, кущів, стан кори стовбурів дерев, доглянутість кущових насаджень, їх безпека.	Аналітичність Виваженість Доказовість Ініціативність Креативність Критичність Обґрунтованість Спостережливість Уважність	Безвідмовність Взаємодопомога Гідність Гуманність, Наполегливість Дисциплінованість Доброзичливість Зосередженість Конкретність Самостійність Спритність Честолюбство
8. Підготовка дітей до здійснення опіки над живими істотами (додаткове годування, забезпечення поїння птахів та тварин).	*Коментар про наявність живих істот в дитячому садку чи вдома, які вимагають опіки. *Визначення видів необхідних робіт: *заготівля кормів; *виготовлення домівок, *виготовлення поїлок тощо.	Аналітичність Доказовість Ініціативність Конкретність Креативність Обґрунтованість Поміркованість Спостережливість	Бадьорість Бережливість Взаємодопомога Виваженість Врівноваженість Доброзичливість Комунікабельність Наполегливість Неуразливість Спритність

			Турботливість Уважність

Надзвичайно великий, необмежений простір для дитячої фантазії, розмірковувань, порівнянь, оцінювання і реконструювання надають роботи по плануванню та облаштуванню дитячих майданчиків.

Завдання	Параметри ведення спостереження чи діяльності	Формування інтелектуальних якостей	Формування особистісних якостей
1. Визначення спільно з дітьми потреби в новому обладнанні та прикрас для майданчика.	Пошук-екскурс по майданчику. Коментар дітей: чого не вистачає, що зайве, як і чим прикрасити майданчик. Підготовка плану оздоблення та переліку прикрас	Аналітичність Доказовість Допитливість Ініціативність Креативність Обґрунтованість Спостережливність Турботливість,	Адаптивність Взаємодопомога Витриманість Добррозичливість Комунікабельність Конкретність Самостійність Уважність
2. Планування дитячих городів та експериментальних майданчиків для вирощування екзотичних рослин.	Коментар дітей «Що будемо вирощувати?» Вибір оптимального місця для городів, планування ділянок. Складання переліку бажаних для посадки рослин. Визначення команд дітей для заготівлі насіння та розсади	Аналітичність, Виваженість Доказовість, Креативність Поміркваність, Самовдосконалення Спостережливність	Альтруїзм Врівноваженість Добррозичливість Наполегливість Вправність Самовдосконалення Самокритичність Самостійність Турботливість
3. Планування на території групового майданчика чи дитячого садка. квіткового дизайну.	Складання плану-проекту озеленення території: кількості клумб, місць розташування, їх форми, кольорової гами, переліку назв квітів, джерела здобуття насіння, розсади тощо.	Аналітичність Допитливість Ініціативність Конкретність Креативність Самокритичність Спостережливність Турботливість	Альтруїзм Добррозичливість Комунікабельність Конкретність Наполегливість Самостійність Стриманість Турботливість Честолюбство
4. Облаштування на території майданчика «Вікна погоди».	Коментар дітей щодо кількості «вікон погоди»: на поточний та наступний дні, на декілька днів чи тиждень. Комплектування груп коментарів та художників на кожен день. Добір груп модельєрів щодо порад по одягу. відповідно погоди.	Аналітичність Виваженість Доказовість Ініціативність Конкретність Креативність Поміркваність Самовдосконалення Спостережливність	Бережливність Гуманність Добррозичливість Доброта Комунікабельність Конкретність Наполегливість Принциповість Самостійність Спритність

5. Облаштування зон відпочинку.	Коментар дітей про різновиди зон відпочинку: пляж, фонтани, ігротека, тощо. Створення автотрека, водного простору, пляжу. Вибір дітьми зон відпочинку. Вибір команд по плануванню зон та їх облаштуванню.	Аналітичність Виваженість Доказовість Ініціативність Креативність Поміркованість Самокритичність Спостережливість	Альтруїзм Вправність Комунікабельність Наполегливість Самокритичність Самостійність Спритність Турботливість Честолюбство
6. Організація майданчиків для різних видів спорту.	Коментар вихованців про переважаючі види спорту: футбол, баскетбол, волейбол, хокей.	Аналітичність Доказовість Ініціативність Комунікативність Креативність Поміркованість Спостережливість	Виваженість Доказовість Наполегливість Поміркованість Самовдосконалення Самостійність
7. Визначення території для архітектурних дитячих споруд з глини, піску, снігу, лози, трави та іншого матеріалу.	Заслухати коментар дітей щодо розмаїття споруд минувшини, сучасності та майбутнього. Вибір споруд щодо пори року. Призначення бажаних бути керівниками.	Аналітичність Креативність Поміркованість Розсудливість	Альтруїзм Впевненість Гуманізм Наполегливість Турботливість
8. Визначення необхідності та можливості створення на території майданчику зон «Лісу», «Саду», «Ягідників», «Парку».	Екскурсія по майданчику з метою виявлення декоративних та садових дерев, кущів та ягідників. Визначення потреби в створенні певних зон. Складання плану-проекту кожної зони. Розподіл обов'язків між відповідальними.	Аналітичність Виваженість Доказовість Ініціативність Креативність Поміркованість Самовдосконалення Самокритичність	Альтруїзм Бережливість Врівноваженість Доказовість Наполегливість Вправність Самовдосконалення Самокритичність Самостійність Спритність Турботливість
9. Складання плану-проекту розміщення ігрового, фізкультурного, навчального обладнання на майданчику.	Коментар дітей: які майданчики варто створити, як їх облаштувати. Створення команд дітей за бажанням.	Аналітичність Доказовість Ініціативність Конкретність Креативність Поміркованість Спостережливість	Витриманість Врівноваженість Добррозичливість Комунікабельність Конкретність Наполегливість Самостійність Турботливість
10. Планування обладнання на території у різні пори року: літо, весну, осінь, зиму.	Коментар дітей: Яким має бути майданчик? Яке обладнання виготовити (човни з вітрилами, басейни з	Аналітичність Вдумливість Ініціативність Конкретність Креативність Поміркованість	Альтруїзм Вправність Гуманність Комунікабельність Наполегливість

	водою, різнокольорові намети з тканини, розмальовані фарбами власними майстрами (від Сонця – влітку; восени – намети з плівки, розмальовані з середини, для схову від дощ; снігові гірки, льодові стежки, крижані кольорові прикраси, снігові казкові герої та ін. – взимку тощо.	Уважність Спостережливість	Невгамовність Самовдосконалення Самокритичність Самостійність Спритність Терплячість Турботливість
11. Організація виставок прикрас та оздоблення майданчиків щодо сезонів.	Розмаїття: споруд, моделей з піску, глини, снігу, льоду, трав, гнучкого гілля, сухого листя, квітів тощо. Підготовка плану проекту. Визначення виконавців.	Виваженість Ініціативність Креативність Поміркваність Спостережливість	Альтруїзм Добррозичливість Наполегливість Самовдосконалення Спритність Терплячість Турботливість

Однією з головних функцій сучасного дошкільного закладу зазначено в базовій програмі «...створити належні умови для повноцінної реалізації кожною дитиною свого природного потенціалу, прояву своїх сутнісних сил, індивідуального, своєрідного начала». Тобто, затишок, можливості для творчої наснаги і самостійності необхідно забезпечити кожній дитині з врахуванням її особистісних смаків та вмінь. То ж доцільним є планування осередків для самостійної діяльності вихованців, передбачення і здійснення її спільно з дітьми.

Пропонуємо для ознайомлення перелік можливих об'єднань дітей за інтересами, потребами та їх помірною участю.

Заходи	Параметри ведення спостереження чи діяльності	Формування інтелектуальних якостей	Формування особистісних якостей
1. Створення майстерні художника.	Вибір місця, варіантів відокремлення зони майстерні від навколишнього оточення. Визначення та добір необхідного обладнання: мольберти, папір, фарби, олівці тощо. Підготовка зразків картин, реклами для майстерні, зразків робіт.	Аналітичність Доказовість Креативність Обґрунтованість Поміркваність Спостережливість	Альтруїзм Вправність Наполегливість Самокритичність Самостійність
2. Організація фабрики ремонту та виготовлення іграшок.	Обладнання фабрики необхідним інвентарем: набори інструментарію для ремонту іграшок, комплекти частин іграшок, які вибули з користування, рекламне панно. Визначення складу кадрів та їх комплектація.	Аналітичність Креативність Обґрунтованість Поміркваність Доказовість Спостережливість	Витриманість Врівноваженість Добррозичливість Конкретність Самовдосконалення Самостійність Честолоубство

	Організація прийому замовлень.		
3. Облаштування майстерні скульптора.	Вибір місця, варіанти відокремлення зони для творчості навколишнього оточення, визначення та добір необхідного обладнання. Визначення складу скульпторів. Підготовка взірців.	Аналітичність Зосередженість Турботливість Обґрунтованість Спостережливість Розсудливість	Альтруїзм Вправність Гідність Комунікабельність Наполегливість Самокритичність Самостійність Честолобство
4. Організація пересувного «Фотоательє».	Визначення можливих місць розташування фотоательє виготовлення фотоапарату, заготівля паперу різного розміру кольору, кольорових олівців, фарб тощо для виготовлення фотографій.	Аналітичність Виваженість Вправність, Доказовість Креативність Самостійність Спостережливість	Адаптивність Альтруїзм Доброзичливість Конкретність Наполегливість Неуразливість Терплячість Турботливість
5. Облаштування майстерні послуг до свят.	Коментар дітей щодо розмаїття свят протягом року, враження від святкових оздоблень приміщення, вбрання дітей та дорослих. Роздуми про можливості підготовки святкових інтер'єрів, прикрас, елементів святкового вбрання, карнавальних костюмів тощо до найближчого свята. Вибір команди дітей по виготовленню замовлень.	Аналітичність Розсудливість Зосередженість Турботливість Креативність Обґрунтованість Спостережливість	Альтруїзм Безвідмовність Врівноваженість Комунікативність Наполегливість Вправність Самокритичність Самостійність Терплячість
6. Організація виставок та галерей.	Коментар дітей про наближення свят, визначних подій. Роздуми про можливість та організацію галереї: дитячих письменників, чи поетів, видатних художників тощо. Визначення бажаючих для організації виставки.	Виваженість Креативність Поміркованість Розсуджуваність Спостережливість	Бадьорість Бережливість Комунікативність Наполегливість Турботливість Уважність
7. Організація в групових кімнатах життєво-ціннісних куточків.	Коментар вихованців про створення та розміщення в груповій кімнаті та на майданчику життєво-ціннісних куточків, як то: «Заблукала річ», «Знахідка» (для знайдених чужих речей), «Про веселе і смішне» (замальовки дітей і дорослих про веселі події, що трапилися в дорозі),	Аналітичність Виваженість Доказовість Креативність Поміркованість Самокритичність Спостережливість	Виваженість Гуманність Доброта Зосередженість Комунікативність Конкретність Наполегливість Самостійність

	Куточок «Стережися!» (про неприємні та екстремальні події, які спостерігали діти).		

Особливу увагу необхідно приділити розвитку здатності дитини усвідомлювати, аналізувати власний фізичний та психічний стан в залежності від ситуації. Важливо навчити вихованців визначати фізичний стан та потреби власного організму, щоб своєчасно запобігти небезпеці порушення рівноваги здоров'я, викликати на допомогу дорослих чи лікарів. Акцентуємо увагу на тому, що процес має ґрунтуватися не на моралі або бесіді, а на розгляді конкретних, знайомих для дитини ситуацій.

Перелік негараздів організму	Виявлення проявів дискомфорту	Формування інтелектуальних якостей	Формування особистісних якостей
1. Відчуття спраги.	Визначення неприємних станів, тривалість, перенесення спраги, можливість її задовольнити.	Обґрунтованість Оцінювальні здібності Поміркованість	Виваженість Доказовість Поміркованість Аналітичність Креативність
2. Відчуття голоду.	Наявність неприємних відчуттів в організмі. Тривалість голодування. Пошук шляхів усунення.	Аналітичність Розсуджувальність	Виваженість Непохитність Терплячість
3. Відчуття перенасиченості	Прояви переїдання: нудота, тяжкість в тілі, сонливість, спрага тощо. Швидкість реагування на незадовільний стан.	Аналітичність Вдумливість Виваженість Обґрунтованість	Витриманість Самовдосконалення Самокритичність
4. Відчуття перевтоми фізичної.	Виявити, які неприємні відчуття переполюють організм: болісні відчуття в руках, ногах, спині, всьому тілі, небажання працювати чи щось робити. Знати, як позбутися перевтоми, відновити сили.	Аналітичність Доказовість Обґрунтованість Поміркованість	Альтруїзм Гідність Гуманність Правдивість
5. Напад сонливості.	Розслабленість, поганий настрій, апатія, незадоволення, кволість. Коментар про те, як позбутися такого стану.	Аналітичність Виваженість Доказовість Креативність Поміркованість	Аналітичність Виваженість Доказовість Креативність Поміркованість
6. Психічне пригнічення.	Болісні відчуття в голові, незадоволення, роздратування, плаксивий стан. Коментар дітей: як поліпшити самопочуття.	Адаптивність Самовдосконалення	Альтруїзм Гідність Гуманність Правдивість
7. Відчуття розумової втоми.	Млявість, прояви болю в певних частинах тіла або органах, плаксивість.	Аналітичність Виваженість Доказовість	Витриманість Самовдосконалення Самокритичність

	Коментар дітей: як поновити сили, інтелектуальну здатність.	Креативність Помірованість	
8. Відчуття дитини під час хвороби.	Роздратованість, вередливість, підвищення температури, пітнявість. Провести пошук засобів відновлення здоров'я.	Аналітичність Доказовість Креативність Самокритичність	Витриманість Самовдосконалення Самокритичність Терплячість
9. Наявність больових відчуттів.	Неприємні прояви в певних частинах тіла та органах, визначення їх сили та специфіки (ниє, болить, сіпає, пече тощо). Провести пошук шляхів поліпшення стану.	Аналітичність Помірованість Розважливість Розсудливість	Креативність Неуразливість Обережність Терплячість

Визначення самопочуття дитиною в залежності від погодних умов та пори року відбувається за такими критеріями:

- відчуття тіла (приємно, неприємно);
- стан свідомості : про що думається, які виникають бажання);
- усвідомлення небезпечного стану;
- вміння передбачати наслідки (перегрівання чи переохолодження, травмування організму);
- використання можливості спланувати покращення ситуації.

Погодні умови, пора року	Ознаки самопочуття	Формування інтелектуальних якостей	Формування особистісних якостей
1. Спека літнього дня.	Приємні сонячні промені. Пекучий сонячний жар. Спрага Млявість. Запаморочення. Вихід з критичного стану.	Аналітичність Доказовість Критичність Помірованість Самостійність	Альтруїзм Вправність Витриманість Терплячість
2. Прохолодного осіннього чи весняного дня.	Відчуття охолодження тіла. Неприємні враження від холоду. Мерзнуть кінцівки. Хочеться погрітися. Небезпека переохолодження. Уміння визначити можливі заходи для зігрівання.	Аналітичність Критичність Помірованість	Неуразливість Витриманість Помірованість Самовдосконалення
3. Холодного морозного дня взимку.	Відчуття охолодження обличчя, кінцівок, всього тулуба. Заніміння частин тіла. Небажання рухатися, а завмерти і стиснутися, впасти в сплячку. Прийняття рішення будь-що зігрітися. Коментар дітей про методи зігрівання.	Адаптивність Альтруїзм Гордість Гуманність Доброта Креативність	Адаптивність Неуразливість Обережність Терплячість
4. В зливу.	Неприємні відчуття від дощу, зливи, мокрого одягу.	Критичність Оперативність	Альтруїзм Взаємодопомога

	Поступове охолодження тіла. Виникає тремтіння. Коментар дітей про заходи для рятування.	Розсудливість Терплячість Турботливість	Обережність Терплячість
5. Під час затемнення Сонця.	Почуття здивування, неспокою, тривожність. Потреба в опіці дорослого.	Бадьорість Витриманість Поміркованість Самостійність	Вправність Комунікативність Розважливість Терплячість
6. Під час затемнення Місяця.	Страх, тривожність, цікавість. Потреба в підтримці дорослого.	Аналітичність Критичність Розважливість	Неуразливість Обережність Терплячість

Розглянемо можливості визначення дітьми психічного стану.

Взаємодія з дітьми має ґрунтуватися на конкретній ситуації, її переживанні та перспективами з'ясування висновків (можливим є спеціальне створення ситуацій).

Ситуація	Прояви психічного стану	Формування інтелектуальних якостей	Формування особистісних якостей
1. Визначення настрою дитини під час перебування з дорослими.	Хвилюється, тримається осторонь дорослих. Спокійно поводить, відповідає на питання.	Вдумливість Виваженість Креативність Поміркованість Спостережливість	Альтруїзм Гуманність Гордість Доброта Комунікативність Обережність Терплячість
2. Визначення настрою дитини серед чужих, незнайомих.	Замикається в собі, не говіркий, уникає контактів з незнайомими. Може відповідати неадекватно: грубо.	Адаптивність Доказовість Допитливість Креативність Критичність	Адаптивність Бадьорість Взаємодопомога Терплячість Толерантність
3. Визначення настрою дитини в стані самотності	Сумує, плаче, не знаходить собі цікавого заняття. Намагається дістатися заборонених речей, порушує загальновідомі правила поведінки та безпеки.	Аналітичність Доказовість Ініціативність Критичність Обґрунтованість Поміркованість Спостережливість	Врівноваженість Гуманність Самовдосконалення Справедливість Терплячість Толерантність Турботливість
4. Визначення почуттів дитини на святі.	Весела, активна, спілкується з дітьми та дорослими. Сумує, уникає розмов, ігор, спілкування.	Вдумливість Спостережливість Ініціативність Креативність	Альтруїзм Гордість Гуманність Доброта Креативність
5. Визначення стану дитини несправедливо покараної чи ображеної дорослим, ровесником.	Плаче, схвильована, відмовляється від розмов та спілкування. Сердиться, погрожує. Розраяти дитину, заспокоїти, відшукати для неї цікаве заняття.	Адаптивність Розсудливість Виваженість Толерантність Неуразливість	Альтруїзм Добротичливість Безвідмовність Дисциплінованість Витриманість Неуразливість Адаптивність
6. Визначення настрою дитини,	Хвилюється, плаче, погано усвідомлює, що треба	Вдумливість Спостережливість	Витриманість Самостійність

втратившої орієнтири в просторі, яка загубилася.	робити. Розряти дитину, привести в стан спокою. Визначити кого шукати, чи є адреса.	Ініціативність Креативність Комунікабельність	Поміркваність Бадьорість Виваженість Терплячість Наполегливість Невгамовність
7. Визначення настрою дитини серед ровесників	Соромиться контактів, не насмілюється звернутися до товариша, або занадто впевнений, не враховує інтереси та побажання, думки ровесників, ображає слабких, менших. Радіє з приводу спілкування, товаришує, виручає.	Вдумливість Спостережливість Ініціативність Креативність Самокритичність Конкретність	Терплячість Турботливість Толерантність Справедливість Гуманність Комунікабельність Честолюбство Витриманість Уважність Самовдосконалення

Вже молодший дошкільник шукає можливості випробувати свої зростлі сили та певний час утримується від скарг на незручність, дефіцит чогось; терпляче чекає обіцяного, знаходить для себе заспокійливі слова, чинить елементарний опір деструктивному тиску. Завдання дорослих допомогти малюку розібратися у власному самопочутті, що принесе вагомий внесок в його самовладання. Нижченаведені приклади стимулюють і прилучають дитину до самопостереження, самоаналізу, самоконтролю, самозахисту, самокорекції.

Виховання вправності дошкільнят

Мета	Види вправлянь	Формування інтелектуальних якостей	Формування особистісних якостей
1. Розвиток фізичних якостей.	Сили, швидкості, гнучкості, вправності,	Аналітичність Креативність Поміркваність Розважливість Розсудливість	Гідність Дисциплінованість Ініціативність Обґрунтованість Самокритичність Честолюбство
2. Формування терплячості.	При виконанні певних робіт, як то: нанизування бусинок, на нитку, плетіння килимків з соломи, викладання фігур, візерунків з різноколірних ниток, сірників (без голівок)	Аналітичність Допитливість Ініціативність Конкретність Креативність Самокритичність	Альтруїзм Безвідмовність Взаємодопомога Витриманість Гордість Дисциплінованість Доброзичливість Самовдосконалення
3. Вивчення власного організму, його можливостей – серце.	Вчитися визначати діяльність серця, його залежності від діяльності людини чи стану здоров'я. Порівнювати силу поштовхів серця їх кількість під час різної діяльності	Аналітичність Виваженість Доказовість Креативність Поміркваність	Бадьорість Обережність Поміркваність Самокритичність Турботливість

	дитини чи відпочинку.		
4. Встановлення витривалості власного організму-дихання.	Навчитися простежувати процес власного дихання в стані спокою, чи активному процесі. Порівнювати частоту дихання у різних дітей, дорослих. Використовувати пісочний годинник	Аналітичність Розважливість Розсудливість Вдумливість Виваженість Вправність Зосередженість Креативність Поміркованість	Врівноваженість Втриманість Доброзичливість Самовдосконалення Самостійність Толерантність Турботливість
5. Затримка дихання на випадок екстремальних ситуацій.	Зосередитися на необхідності не дихати. Уявити екстремальну ситуацію, планувати шляхи евакуації. Стежити за годинником. Визначати та витримувати час.	Аналітичність Виваженість Доказовість Креативність Поміркованість	Альтруїзм Безвідмовність Витриманість Гордість Дисциплінованість Доброзичливість Самовдосконалення
6. Забезпечення комунікативності дошкільнят з ділового приводу через створення інформаційно-комунікаційних служб.	Роздуми про розмаїття інформаційних служб в умовах дошкільного навчального закладу. Визначення тематики оповіщень для різних категорій слухачів: діти, батьки, педагоги. Визначення змісту повідомлень: в освітньому процесі, включення «теле-, відео» в роздягальній кімнаті, спальні, на прогулянці, під час прийому їжі. Визначити коментаторів, розробка текстів повідомлень.	Аналітичність Розважливість Розсудливість Поміркованість Креативність Вдумливість Доказовість Допитливість Ініціативність Спостережливість	Альтруїзм Бадьорість Наполегливість Невгамовність Толерантність Честолюбство Уважність Чесність Гідність Гордість Гуманність Доброта Комунікабельність
7. Робота над алгоритмами зображення простих за будовою об'єктів природи та оточення.	Коментар дітей про об'єкти зображення: рослини, (травичка, кущ, листя різних порід дерев) тварини (змія, риба, їжачок, черепаха, метелик жук, птах), побутові речі, іграшки тощо. Малювати, не відриваючи олівця від паперу, одним рухом. Формувати вміння отримувати якнайбільшу гаму відтінків з двох-трьох запропонованих кольорів. Збір рослинних елементів, заготовка їх для витворів з образотворчої діяльності.	Аналітичність Розважливість Розсудливість Вдумливість Зосередженість Виваженість Вправність Креативність Допитливість Поміркованість Спостережливість	Витриманість Вправність Доброзичливість Комунікативність Обережність Самостійність Терплячість Турботливість
8. Організація системи Белль-	Коментар дітей про їх бажання та можливості навчати інших. Добір дітьми-моніторами серії	Аналітичність Виваженість Зосередженість	Адаптивність Альтруїзм Благодетельство

Ланкастерський навчання	завдань з фізичного, мовленнєвого, морального, ціннісного, екологічного виховання та ін.	соціально-емоційно-розвитку,	Ініціативність Креативність Поміркованість Розсуджувальність Спостережливість	Взаємодопомога Гуманність Доброта Самовдосконалення Толерантність Турботливість Уважність Честолюбство

Використання вищезазначеного на практиці зробить перебування дітей в просторі більш усвідомленим, цілеспрямованим, вчитиме раціональним діям, зумовить бережне ставлення до оточення, розвиватиме в дитині екологічну значиму особистість.

Здійснення системи креативного розвитку вихованців дошкільних навчальних закладів передбачає обов'язкове забезпечення певних аспектів життя дошкільного закладу, зокрема:

- наявність у розкладі дня старших груп особистого часу на відповідальне самовизначення;
- переважання в молодших та збалансованість у старших групах дошкільного закладу дитячих видів діяльності (сюжетно-рольової гри, образотворчої діяльності, музикування, спілкування, продуктивної діяльності) зі спеціально організованою навчальною; регламентованою дорослими та особистісного часу;
- підтримка і захист дитячої субкультури, повага до інтересів та потреб дитини, її бажання мати свою територію, співтовариство, таємниці;
- розширення ступенів свободи дитини: можливість пересуватися по території дитячого садка, брати участь у спільній діяльності з молодшими та старшими за себе дітьми, сусідів по столу, партнерів по грі та спілкуванню тощо;
- зростання питомої ваги пошукової, дослідницької, творчої активності дошкільнят, зменшення ролі приписувань, розпоряджень, вказівок, обмежень дорослого;
- підтримка оцінювання дошкільниками результатів своєї діяльності та вкладених у них особистих зусиль, вчинків, якостей, здібностей;
- відкритість педагога особистісним та діловим контактам з вихованцем, довірче ставлення дитини до дорослого.

Отже, уся життєдіяльність дошкільнят пронизана можливостями розвитку їх креативності.

Словник термінів

Адаптивність – здатність пристосовуватися до умов існування, функціонування, звикнути до нового середовища, незвичних умов (праці, побуту).

Альтруїзм – безкорисливе піклування про благо інших, готовність жертвувати для інших своїми особистими інтересами.

Аналітичність – що містить аналіз, детальний розбір чого-небудь, який володіє здатністю аналізувати.

Бадьорість – сповнений енергії, сили; жвавий; який виражає жвавість, свідчить про енергію, силу; веселий, поживлений, який надає енергії, сили;

Безвідмовний – який не відмовляючись робить що-небудь, виконує що-небудь; який не відповідаючи, мовчки слухає те, що йому говорять, мовчазний; який працює без перебоїв.

Бережливість – ошадливий, економний; ошадливе, економне використання чого-небудь.

Благодійність – який дає, приносить добро, користь; корисний.

Благородство – який відзначається високими моральними якостями чесний, порядний; породжений високою метою, високим поривом здійснення якихось потреб; увага до чийхось потреб, піклування про кого-, що-небудь.

Вдумливість – здатний серйозно, зосереджено думати, заглиблюватися в сутність чого-небудь; в якому виражається серйозність, зосередженість.

Взаємодопомога – взаємна допомога, підтримка.

Виваженість – всебічно обмірковувати, оцінювати стан речей, справ, тощо.

Витриманість – вміння володіти собою за будь-яких обставин.

Вправність – наявність певних навичок, вміння щось добре і швидко робити, досконале опанування якоюсь професією; добра натренованість.

Врівноваженість – почувається у рівноцінному становищі, не відстаючи від кого-, чого-небудь.

Гідність – сукупність рис, що характеризують позитивні моральні якості; усвідомлення людиною свого громадянського обов'язку.

Гордість – сповнений особистої гідності, успіхів; сповнений високого смислу; піднесений.

Гуманність – людяний у своїх діях і ставленні до інших людей.

Дисциплінованість – дотримання твердо встановленого порядку, який є обов'язковим для всіх членів даного колективу; витриманість, звичка до суворого порядку.

Доброзичливість – той хто бажає зичити людям добра, співчутливо, прихильно ставиться до кого-небудь.

Доброта – чуйне, дружнє ставлення до людини.

Доказовість – незаперечний досвід або факт, який підтверджує істинність чого-небудь.

Допитливість – який хоче, намагається про все дізнатися, все зрозуміти.

Зосередженість – спрямований в одне місце, в одну точку; який чого-небудь замислений; стан напруженості, готовності до чого-небудь.

Ініціативність – виявляє ініціативу; уміє самостійно розв’язувати що-небудь; заповзятливий, активний; здатен на почин.

Комунікативність – здатність до спілкування, контактів.

Конкретність – який існує реально, цілком точний, предметний етичним і правовим нормам.

Креативність – творча новаторська діяльність, здатність до творчості.

Наполегливість – завзятий, стійкий, непохитний у здійсненні, досягненні певної мети; який виражає, містить завзяття, стійкість, непохитність; який здійснюється з виявленням завзяття, стійкості, непохитності.

Невгамовність – який не може вгамуватися, заспокоїтися, перестати діяти, надто рухливий; сповнений хвилювання, тривоги, неспокою.

Неуразливість – неприступний для нападів, для ураження; не здатний сприймати що-небудь, реагувати на образи; несприйнятливий; авторитетові.

Обґрунтованість – висувати на підтвердження чого-небудь переконливі докази, факти, аргументувати, мотивувати.

Обережність – поводиться стримано, обдумливо, передбачливо, не наражаючись на можливу небезпеку, неприємності; обачний; який дбайливо, тактовно, делікатно обходиться з ким-небудь.

Поміркованість – який керується у своїх діях, поглядах думках вимогами здорового глузду, розважливий. Без претензій, скромний.

Правдивість – який відповідає, правді, істині; який говорить правду, чесний, справедливий; який виражає правду, служить для вираження правди; справжній, явний, безкомпромісний, непохитний у своєму ставленні до основ, суті чого-набудь.

Розсуджувальність – висловлювати співчуття, заспокоювати кого-небудь; відвертати чиюсь увагу від гнітючих думок, переживань, розважати кого-небудь; умовляти кого-небудь відмовитися від якоїсь дії, якогось наміру, вчинку, відраджувати.

Самовдосконалення – удосконалення самого себе (моральне), своєї фахової майстерності.

Самокритичність – який критично ставиться до себе, до своєї діяльності, поведінки.

Самостійність – означає вільний, незалежний, стан особистості здатної діяти самостійно; без сторонньої допомоги або керівництва, здатної на незалежні дії, вчинки, властивий незалежній людині.

Совість – усвідомлення і почуття моральної відповідальності за свою поведінку, свої вчинки перед самим собою та людьми, суспільством: моральні принципи, погляди, переконання, сумління.

Спостережливість – здатний добре все помічати, підмічати, звертати увагу на щось приховане, внутрішнє, суттєве.

Справедливість – об’єктивне, неупереджене ставлення до кого-, чого-небудь; людські стосунки, дії, вчинки, які відповідають морально-етичним і правовим нормам.

Спритність – спритний, вправний у роботі, меткий, моторний; у якого виявляється швидкість, вправність людини, яка майстерно й уміло робить щось.

Терплячість – здатність стійко, без нарікань зносити фізичні або моральні страждання; здатний витримувати тяжкі умови, велике фізичне напруження. Вибачливий до чийось недоліків, слабостей, провин, витривалий.

Толерантність – здатний переносити несприятливий вплив яких-небудь факторів; поблажливий, терпимий до чийось думок, поглядів, вірувань. Здатність сприймати щось, не схвалюючи; наражаючись на можливу небезпеку, неприємності; обачний; який дбайливо, тактовно, делікатно обходиться з ким-небудь.

Турботливість – неспокійні думки, міркування про забезпечення, здійснення чого-небудь, про задоволення якихось потреб, піклування про когось.

Уважність – уважне ставлення до кого-небудь, прихильність, доброзичливість; який сприймає і робить щось.

Чесність – не здатний украсти що-небудь, який відзначається високими моральними якостями; який старанно, ретельно виконує свої обов'язки, сумлінний, правдивий, відвертий; сумісний з поняттям честі, чесності, з правилами честі.

Честолюбство – сповнений честолюбства, прагнення до слави, почесей, домагання високих постів.

БЕЛЬ-ЛАНКАСТЕРСЬКЕ НАВЧАННЯ В УМОВАХ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО КОМПЛЕКСУ

У процесі роботи за «Базовою програмою розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» Черкаським обласним інститутом післядипломної освіти педагогічних працівників досліджувалися питання науково-теоретичного та організаційно-методичного забезпечення історичного документу, готувалися методичні посібники з тлумаченням питань та ситуацій в практичній діяльності вихователів та керівників дошкільних навчальних закладів і навчально-виховних комплексів, що впливали з основних її ідей, а саме:

- пошук можливостей реалізації ампліфікації;
- створення умов забезпечення «навчання дитини основам науки життя, а не знанням з окремих предметів» (Кононко О.Л.);
- використання комп'ютера в умовах дошкільного навчального закладу;
- здійснення початкового правового виховання; як невід'ємної складової Базової програми;
- формування базових якостей особистості.
- забезпечення сучасної моделі організації освітнього процесу в різновікових та одновікових групах дітей з різним рівнем освіченості і вихованості;

Особливу увагу педагогів сільської місцевості та малокомплектних дошкільних закладів міст привернуло Бель-Ланкастерське навчання.

Реформування дошкільля відкрило перспективу розвитку навчально-виховних комплексів, які стають другою домівкою для дітей дошкільного та

молодшого шкільного віку в умовах різкого скорочення дитячого населення в сільській місцевості. «Здобуття дошкільної освіти в дошкільних навчальних закладах незалежно від підпорядкування, типів і форм власності має забезпечити виконання вимог Базового компонента дошкільної освіти», – зазначено в статті 9, параграф 2 Закону України «Про дошкільну освіту»

На сучасному етапі постійно зростає кількість різновікових груп, докорінно змінюється віковий склад дитячих угруповань. Сьогодні різновікова група може мати склад дітей віком від двох місяців до шести років включно.

Наявність в різновіковій групі дітей віком від двох місяців до шести років створює можливість прилучити п'ятирічок до взаємодії з малятами. Для цього варто організувати навчання за Белль-Ланкастерською системою, сутність якої – прилучення старших вихованців до навчання молодших дітей.

Невідкладним завданням сучасності є пошук і створення нових моделей педагогічної та навчальної діяльності, які сприятимуть ефективності оволодіння новим змістом освіти вихованцями різновікових груп, старшими дошкільниками зокрема, забезпечення гармонійного та різнобічного розвитку особистості, орієнтації на активне проживання дитиною дошкільного дитинства, як передумову успішного розвитку її в майбутньому, забезпечення наступності між дошкільною і початковою ланками освіти.

Історична довідка. Белль-Ланкастерська система навчання або метод взаємного навчання – назва навчальної системи, на підставі якої кращі учні під наглядом вчителя навчають слабкіших.

Англійці Андрю Белль і Джо Ланкастер майже одночасно, незалежно один від одного прийшли до однієї і тієї ж думки щодо організації навчання. Діти – помічники вчителя називаються моніторами. Перші спроби взаємного навчання відомі давно, але їх розробкою детально стали займатися лише на кінці XVIII сторіччя.

Організація освітнього процесу за Белль-Ланкастерською системою передбачає показ, пояснення чи зразок якоїсь дії молодшим вихованцям старшою дитиною, дитини-монітора, яка діє найправильніше. Практика стверджує можливість і перспективність навчання найменших у віковій взаємодії з старшими дошкільниками, які охоче грають з малятами. За таких обставин дитина старшого віку може удосконалити знання та навички, самоствердитися, відчувати власну потрібність та значущість. У молодшій – формується почуття захищеності, рівності, впевненості у своїх силах, здатність не боятися запитувати та помилятися.

Різновікові групи на Черкащині виникли в період розгортання мережі дитячих садків в сільській місцевості - шестидесяті-семидесяті роки. Велися пошуки нетрадиційного проведення занять з дітьми різновікових груп, як то: спільні заняття з одного розділу (мовленнєві, математичні, образотворчі); в двовікових групах вихованців (7-й та 6-й роки життя, 6-й та 5-й рік життя). В групах з трьома віковими об'єднаннями дітей (7-й, 6-й, 5-й роки життя) чи з

двома підгрупами дітей старшого та молодшого віку (7-й рік життя та 4-й рік життя) – проводились об'єднані заняття з різних розділів програми.

Як правило, з однією підгрупою дітей організовувалися заняття з переважанням нових завдань, яке потребувало більшої уваги педагога, решта підгруп залучалися до образотворчої діяльності, як то: малювання, аплікація, ліплення тощо.

Однак, вже на той час кожна дво-, три- вікова група дошкільнят доповнювалася кількома малюками, якими, як звісно, опікувалися старші дошкільнята. Таке опікування провокувалося наявністю родинних стосунків серед вихованців, дружніми взаєминами між чужими дітьми і підтримувалися вихователями для забезпечення комфортного стану дітей в групі.

Наявна тенденція в різновікових групах була непоодинока і членами обласної експериментальної лабораторії з питань «Забезпечення гармонійного та різнобічного розвитку особистості дитини в умовах різновікової групи дошкільних закладів та навчально-виховних комплексів» (Керівник Шавровська В.Н.,2000-2009роки) постійно спостерігалась під час експериментальних досліджень.

Виникла необхідність поглибленого вивчення наявної закономірності. В 2001 році інститутом було проведено обласний семінар в дитячому садку «Веселка» села Іркліїв Чернобаївського району (завідувач Фролова Людмила Миколаївна) з таких питань:

1. «Взаємодія вихованців вікових угруповань в різновікових групах». Своєчасною підтримкою стали методичні рекомендації Міністерства освіти України, інституту змісту і методів навчання.
2. «Організаційно-методичні аспекти діяльності нових типів дошкільних закладів», автори-укладачі яких О.Я.Лобас, Г.П.Лаврентьєва, А.П.Бурова порушили питання про роль дітей моніторів в освітньому процесі дошкільнят, вони стверджували, що «Коллективна форма – це форма, за якої діти взаємодіють між собою в парах, підгрупах по 3-5 осіб. Вона не нова, оскільки була запропонована ще в ХІХст англійським педагогом С. Уільдерспіном в його моніторіальних школах, де роль моніторів – вчителів виконували діти з п'яти років. Аналогічні форми використовував і Р. Оуен».

Наявність в різновіковій групі дітей віком від двох місяців до шести років створює можливість прилучити п'ятирічок до взаємодії з малятами. На семінарі продемонстрували навчання за Белль-Ланкастерською системою, сутність якого – прилучення старших вихованців до навчання молодших дітей.

Учасники семінару засвідчили зацікавленість, взаємодію, злагодженість і виконавчу здібність старших вихованців дошкільного навчального закладу «Веселка» села Іркліїв Чернобаївського району.

Алістратов Олег Ігоревич (1996 року народження, в той час -2001рік п'ятирічний хлопчик) на пропозицію дорослих відповідально взявся навчати трирічних дівчаток (на фото Світлану Худенко, певних рухів.) Олег навчав

малят ходити парами. Ходити по доріжці різної ширини, переступати через цеглинки.

Зустрівшись через десять років, Олег на питання дослідника, «про що ти думав в той час?» відповів «Я боявся, чи виконає мою вказівку дівчинка. Мені подобалося вчити дівчаток».

Свої враження від навчання малят він зберіг і до цих днів. Олег успішно навчався в Іркліївській середній школі, продовжує навчання в Черкаському коледжі образотворчого мистецтва. Олег досі з хвилюванням згадує свій перший педагогічний досвід роботи з малюками. Сьогодні він охоче грається з трирічною сестричкою

Звернення педагогів області до цього досвіду не випадкове. Воно спричинено демократичними потребами нашого суспільства у вихованні людей з високим рівнем соціальної поведінки, власної саморегуляції.

Гортаючи сторінки «Методичних аспектів реалізації Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі», серед пропонованих форм та прийомів організації педагогічної роботи (послідовна, одночасна, паралельна, послідовно-одночасна, одночасна-послідовна, тематично-об'єднана) ми визначаємо **Белль -Ланкастерську систему навчання (показ, пояснення чи зразок якоїсь дії подає молодшим старша дитина, яка діє найвправніше)*** Старші дошкільники охоче навчають менших.

П'ятирічки-монітори можуть бути залучені до закріплення нескладних знань та вмінь малюків. Наведемо приклади.

1.Фізичний розвиток:

- вчити котити м'яча по доріжці у ворота;
- кидання м'яча в кошик, обруч тощо;
- лазіння під дугу;
- ходити по снігу, долаючи перешкоди;
- кидати м'яч один одному.

2.Мовленнєвий розвиток:

- вивчення з малятами коротеньких віршиків про іграшки, звірят, явища природи тощо;
- розповідання та інсценізація старшими дітьми казок для малят;
- показ лялькового, пальчикового, тіньового театрів;
- складання тематичних кубиків.

3. Математичний розвиток:

- принести один великий м'яч;
- знайти два або багато жовтих листочків;
- відшукати листочки круглі, трикутної форми тощо;
- викласти з плоских геометричних фігур предмети (стіл, місток, паркан, машину, потяг, будинок, тощо), живих істот (курча, котика, півника, лисичку, пташку, мурашку, сонечко), рослини, квіти (гриб, ромашку, тюльпан, травичку, кущ, дерево, тощо).

4. Художньо-естетичний розвиток:

- малювати дощик, доріжку, кульки, сніжинки;

- створювати візерунки на сніговій поверхні за допомогою розпилювача фарби;
- скочувати стовпчики, ліпити кульки, мисочки, грибочки та ін.;
- збирати різнокольорові м'ячі, кульки у кошик відповідного кольору;
- заїжджати кольоровими машинами лише у ворота, у гараж такого ж кольору;
- добирати лялькам в одязі червоного, синього, зеленого, жовтого та інших кольорів, прикраси аналогічного кольору: намисто, хустинку чи шапочку.

5. Початкове правове виховання:

- залучити малюка до гри «Можна – не можна»;
- складати пазли (ігри на правову тематику з питань автодорожнього руху, правил поведінки в громадських місцях, етикету та інші).

6. Екологічне виховання:

- відшукати однакові квіти на клумбі, в букеті;
- скласти екібану;
- залучити малюка до поливу та догляду за рослинами.

Розглянемо переваги Белль-Ланкастерської системи навчання.

1. Конструктивно впливає на поведінку ровесників.
2. Ініціює контакти дошкільників різного віку. При цьому виникає менше бар'єрів з боку молодших у розумінні поставленого завдання.
3. Збагачує досвід спілкування з ровесникам, старшими та молодшими дітьми. У старших дітей розвивається глибина розуміння себе самого та інших.
4. Формує вміння адаптуватися до нових незвичних умов, впевненість в собі.
5. Навчає адекватно реагувати на ситуації «успіх-неуспіх», розвиває помірковане оптимістичне ставлення до труднощів.
6. Вправляє дитину в корекції власної поведінки та дій інших дітей.
7. Вчить дітей об'єднуватися в спільній діяльності, домовлятися, пояснювати, коментувати, уникати конфліктів тощо.
8. Розвиває комунікативні здібності дітей.
9. Забезпечує можливість застосовувати знання та вміння на практиці.
10. Вчить спостерігати, розмірковувати, приймати рішення.
11. Навчає виконувати доручення старших дітей чи ровесників.
12. Вчить заспокоювати розтривожену дитину, розвеселити сумну.
13. Формує вміння поважати цінності інших бути, приємною для оточуючих.
14. Розвиває здатність передбачати позитивні чи негативні наслідки власних дій, стримуватися при потребі.
15. Вчить грамотно формулювати оцінні судження. Розвиває мовлення.
16. Забезпечує правилодоцільну поведінку малят та дітей-моніторів.
17. Тренує дітей у зосередженій поведінці.
18. Вправляє дитину в емоційній сприйнятливості та чуйності.

19. Забезпечує емоційне благополуччя дошкільника, розвиває та поглиблює уявлення дитини про людські переживання сприяє оволодінню «азбукою емоцій», вправляє в умінні добирати відповідні способи виявлення власних почуттів.

20. Слугує профілактикою емоційної замкненості дитини, розширює ступені її вільного волевиявлення. Розвиває здатність до емпатії, співчуття, співпереживання.

21. Сприяє становленню здатності дитини до соціального обміну, смак до соціального зближення

22. Розвиває в дитини дух солідарності, співбуття, відчуття причетності до інших людей, бажання співпрацювати з ними, соціальну творчість, попереджує виникнення соціальної інертності

Тому в дошкільних навчальних закладах області рекомендовано щодо Базової програми застосовувати Белль-Ланкастерську систему навчання, прилучаючи дітей – моніторів.

Успішна діяльність дітей моніторів можлива за таких умов.

1. Достатній рівень навченості старшого дошкільника з проблемного питання.

2. Наявність бажання, інтересу і потреби у старшого дошкільника вчити іншого.

3. Прилучення дитини до ролі вихователя як самостійного акту виявлення її волі.

4. Наявність дітей, які викликають в оточуючих позитивну реакцію, бажання з ними спілкуватися, вчитися у них.

5. Оволодіння дітьми-моніторами певними правилами спілкування, мовленнєвим етикетом (навчання здійснює вихователь).

6. Запобігання частій зміні навчальних завдань у дітей-моніторів.

7. Забезпечення психологічного взаємного комфорту для малят та дітей-моніторів.

8. Створення можливості підготовки «фахівців-моніторів» з різних видів діяльності є.

Белль-Ланкастерське навчання передбачає вирішення таких питань:

- виявлення рівня засвоєних знань кожною дитиною відповідно до вікових завдань державної програми;

- добір дітей-моніторів, освічених і зацікавлених маловідомими питаннями малят, з бажанням повчити їх;

- створення соціокультурного середовища для оптимального ознайомлення менших вихованців з природним та соціальним довкіллям;

- умовний розподіл вихованців на угруповання дітей щодо рівня освіченості, а не за віковими даними;

- визначення відповідно до змісту програми видів інформаційно-розвивального матеріалу.

Питання в тому: скільки дітей, готових до ролі монітора у групі? До того ж їх підготовка вимагає від вихователя психолого-педагогічних та часових

витрат. Тому на сучасному етапі така форма навчання може бути використана як додаткова, і не вирішує глобальних проблем навчання вихованців різновікових груп.

Нам імпонує застереження науковців з цього приводу «... неприпустимо вимагати від старших дітей постійного перебування з молодшими, обов'язковості організації ігор та інших видів діяльності з урахуванням їхніх потреб, неперервної опіки над малюками. Старші мають реалізувати своє право на складні ігрові сюжети, різноманітну тематику бесід, вибір художньої літератури, театралізованої діяльності.» (А.Гончаренко)

В одновікових групах модель взаємного навчання може використовуватися серед ровесників старшого, середнього віку за умови різного рівня навченості дітей з математичного, мовленнєвого, художньо-естетичного, фізкультурно-спортивного спрямування.

АНІМАЛОТЕРАПІЯ ЯК ВИД ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ДИТИНИ

З розвитком цивілізації через постійне фізичне та емоційне навантаження серед населення збільшується кількість захворювань, зокрема відхилень психогенного характеру. Актуальність обраної теми полягає в тому, що близький контакт, кінестетичні аспекти взаємодії, невербальне спілкування людини з твариною сприяють зниженню психічної напруги, процесам саморегуляції, самовідновлення завдяки відчуттю єдності з природою. Наслідки взаємодії суттєво впливають на перебіг хвороби, зумовлюють перспективи її подолання.

Анімалотерапії (від латинського "animal" – тварина) – вид психотерапії, науковий метод лікування і профілактики різних захворювань, який ґрунтується на використанні психічних можливостей тварин (малюнки, казкові герої, іграшки, самі тварини, спілкування з якими безпечно). Анімалотерапії має давню історію. Стародавні цілителі рекомендували при неврозах холодний душ, ходьбу босоніж та їзду верхи. У V столітті до н.е. Гіппократ підкреслював значення впливу навколишньої природи на людину і стверджував користь лікувальної верхової їзди. Стародавні греки три тисячоліття тому виявили здібності собак допомагати людям справлятися з різними недугами (єгиптяни використовували кішок). У Давній Індії використовували у вигляді ліків прослуховування пташиного співу. У 1792 році в Англії тварин почали використовувати як психотерапевтів для душевнохворих.

Як самостійний метод анімалотерапії набуває популярності з другої половини ХХ століття. Оскільки взаємодія з тваринами задовольняє багато потреб людини і приносить чималу користь. Вона знімає стрес і нормалізує роботу нервової системи в цілому, сприяє гармонізації міжособистісних стосунків, реабілітує і допомагає відновити контакт індивіда з навколишнім світом, допомагає підвищити самооцінку і відчутти упевненість.

Взаємодія людини з тваринами як психотерапевтичний засіб відрізняється від інших видів надання психологічної допомоги. По-перше, тварина має внутрішнє джерело активності, тобто є непередбачуваним. По-друге, тварина не є носієм смислової та оцінної функції, тобто вона завжди виражає безпосередні переживання. По-третє, тварина має «внутрішню позицію», власну мотивацію, що розширює психотерапевтичний вплив на відміну від терапії з використанням неживих предметів. Розрізняють декілька видів анімалотерапії: іпотерапія, дельфінотерапія, каністерапія, фелінотерапія, апітерапія. Розглянемо кожний різновид детальніше.

Протягом усього існування людства існувала цікавість до фізичних та психічних можливостей коней. Варто людині лише підійти до цієї тварини, погладити її як минає головний біль, зникає втома. Іпотерапія – це вид анімалотерапії, основний засіб якого є спілкування з кіньми та верхова їзда. Інша назва іпотерапії – лікувальна верхова їзда (ЛВІ). З кінця 50-х років її почали застосовувати при лікуванні психічних і неврологічних захворювань. Наприклад, іпотерапію використовують при порушеннях опорно-рухового апарату, атеросклерозі, черепно-мозкових травмах, поліомієліті, шлунково-кишкових захворюваннях, простатиті, сколіозі, розумовій відсталості. Поряд з цим існують певні обмеження. Не рекомендується зазначений вид терапії при 3-го ступеня гіпертонії, множинних переломах, проблемах із суглобами, а також, якщо індивід просто не любить коней.

Лікувальний ефект досягається за рахунок природних циклічних вібрацій, які виникають під час верхової їзди, а також завдяки коливанням, що передаються зі спини коня при його русі на хребет і суглоби людини. При оптимальному навантаженні навколо хребта створюється сильний м'язовий корсет, поліпшується кровообіг, нормалізується обмін речовин у міжхребцевих дисках. Надзвичайно корисний кінний спорт для дітей. Адже при їзді верхи в них формується правильна осанка, зміцнюються м'язи.

Кінь – не тільки засіб пересування, а й терапія для короткотривалого реабілітаційного періоду після травм і деяких захворювань внутрішніх органів. До того ж багато шкідливих мікроорганізмів, включаючи туберкульозні палички, знешкоджуються при контакті з випаровуванням кінного поту і видихом конем повітря. Цілющим вважається і повітря конюшень. В багатьох країнах світу приміщення використовують для лікування хвороб верхніх дихальних шляхів, за аналогією до лікування в соляних шахтах.

Певний досвід роботи по застосуванню **іпотерапії** накопичено на Черкащині. Дошкільний навчальний заклад №21 « Оленка» м. Сміли понад десять років функціонує як заклад компенсуючого типу. Педагогічний та медичний персонал, очолюваний завідувачем Котляр Наталією Миколаївною, забезпечили оптимальні умови, необхідну корекційну психолого-медико-педагогічну допомогу для реабілітації дітей-логопатів, із захворюванням опорно-рухового апарату, вадами зору тощо.

Багаторічна налагоджена цілеспрямована, оперативна і успішна діяльність колективу працівників освітнього закладу по відновленню здоров'я

малюків була порушена через поповнення вихованців надзвичайним членом колективу – маленьким поні, якого влітку 2001 року подарував дітям депутат Верховної Ради В.Тимошенко. Після першого емоційного «вибуху» у дітей замислилися і вирішили використати світовий досвід анімалотерапії. Медичний персонал на чолі з керівником закладу взялися до розробки тактики реабілітації вихованців за допомогою іпотерапії. Було підготовлено та складено план-проект, в якому не було зайвих. Кожен доклав зусиль, фантазії, досвіду. Лікар-ортопед Дубік І.Й. визначив діагнози захворювання, що підлягали іпотерапії, старша медична сестра Бернікова С.А. опрацювала програму іпотерапевтичних заходів для кожного малюка, що їх потребував, інструктор Рожицин Г.Е. визначив перелік спеціальних вправ, спрямованих на тренування базових рефлексів, передбачаючи відповідну участь м'язів тіла. Вихователі логопедичної групи Брайко Т.А. та Мельник Т.А. розробили серію спеціальних ігор, словесних вправ та міні-занять для дітей логопатів, в яких головним персонажем був красень Дубок.

У практиці корекційної роботи дошкільного закладу зареєстровані випадки значного покращання здоров'я дитини, яка страждає на аутизм. Для Богдана (вихованець) маленька конячка Дубок-поні став посередником між ним і навколишньою дійсністю. Оскільки взаємодія з конем відбувається не на вербальному рівні, хлопчик як би залишається усередині свого комфортного світу і одночасно виходить із стану ізоляції від навколишньої дійсності, поступово адаптується в ній. Особливо важливою іпотерапія виявляється у реабілітаційній роботі з малюками, які страждають на церебральний параліч, спілкування дітей з поні сприяє подоланню мовленнєвих вад.

План-проект передбачає:

- використання елементів верхової їзди;
- виконання вправ дитиною в різних позах на спині коника;
- забезпечення діалогу, монологу дітей з улюбленцем-коником.

Багато радості і можливостей спілкування у вихованців з поні завдяки доброзичливості і розумінню дитячої натури конюхом Пацюку Д.Ф. Принести конику ласощі, відчути дотик м'яких лагідних теплих губ поні – чи не найвища нагорода для дитини. Доторкнутися до теплої м'якенької шкіри тварини, почесати її спеціальною щіткою – найбільше задоволення, під час якої розкривається душа і мова малюка. Досвід роботи освітнього закладу з іпотерапії став надбанням колег України і був схвалений. Мельник Т.А. у 2011 році стала лауреатом Всеукраїнського конкурсу 1 туру «Педагог – це звучить гордо».

Ще один вид тварин, який заряджає людину позитивною енергією, – це дельфіни. У Давній Греції дельфіни були відомі, як рятувальники морських глибин. Існує декілька теорій **дельфінотерапії**. Автори однієї з них стверджують, що дельфіни за допомогою своїх унікальних звуків (сонорів) ідентифікують неврологічні порушення у людей, щоб допомогти розслабитись і «клікувати». Представники іншої – вважають, що дельфіни допомагають вилікуватись лише після хвороби, тобто на стадії реабілітації. Засновники

третьої теорії переконані, що впливи дельфінів (розслаблення, реалксація) укріплюють загалом імунну систему людини. Можна констатувати те, що всі теорії підкреслюють позитивний вплив дельфінів на людей.

Найбільш популярною з теорій дельфінотерапії є теорія «звука», оскільки незвичайну силу коливання звуків люди засвоїли раніше ніж навчилися добувати вогонь. Дельфінотерапія допомагає покращити поведінку суб'єкта. При її використанні діти не бояться відкриватись світові, новизни оточення. Сутність терапії полягає в здатності дельфінів розвивати ігрову поведінку і зберігати її значно довше, ніж інші ссавці. Це підтверджує високий рівень розвитку їх емоційності. Д. Е. Натасон створив концепцію дельфінотерапії, в якій стверджується закріплення та розвиток потенційних здібностей дитини з обмеженими можливостями. Ідеально описаний вид психотерапії підходить для стабілізації психоемоційного стану людини, зняття психологічної напруги. Після спілкування з дельфіном людина заспокоюється, починає творчо мислити, краще справляється з кризовою ситуацією. Дельфінотерапія є доречною в процесі психологічної реабілітації людей, які потрапили в екстремальні умови: пережили землетруси, урагани, аварії чи будь-який інший сильний стрес. Взаємодія з дельфінами корисна для підприємців, людей творчих професій, дітей із захворюваннями нервової системи: аутизм, ДЦП, олігофренію, синдром Дауна.

Найдревніші супутники людини – собаки і кішки. **Каністерапія** – вид анімалотерапії з використанням собак. Собака в будинку є кращим засобом проти гіподинамії, викликаної малорухливим способом життя. Прогулянки з собакою знижують ризик серцево-судинних захворювань, інфаркту міокарда та інших захворювань серця і судин у людини. Собака вміє, як ніхто інший, уважно вислухати господаря, відчуває настрій. Каністерапія рекомендується при неврастенії, істерії, психастенії і неврозах. До роботи з пацієнтами допускаються не всі собаки, а лише спокійні, не агресивні, зі стабільною психікою.

Вид терапії, який ґрунтується на впливі кішок на людину отримало назву **фелінотерапії**. Кішки заспокоюють, знижують артеріальний тиск. Їх біополе стабілізує роботу серця людини, знімає суглобові та головний біль, стимулює швидке загоєння травм, лікує внутрішні запальні захворювання. Кішка неначе вгадає хворі місця свого господаря і як лікар лягає, мле лапами, забираючи негатив. Муркотання kota – це певні звукові коливання (частота від 20 до 50 Гц), що стимулюють процес зцілення. У результаті впливу звукових коливань такої частоти підвищується міцність кісток, прискорюється зрощення переломів. Щоб кішка стала цілителем потрібні дружні стосунки між господарем і кішкою.

До анімалотерапії відносять також **анітерапію** – лікування бджолою (отрутою), **гірудотерапію** – лікування медичними п'явками (ефективним засобом лікування, гіпертонії, стенокардії, інфаркту міокарда, хвороб шкіри, легенів, мігрені, гайморитів, невритів, бронхіальної астми, багатьох інших захворювань).

Спостереження за акваріумними рибками – прекрасний спосіб розслабитися для людини. У такий спосіб психологи рекомендують рятуватися від депресії, нервових зривів або важких психологічних потрясінь (переляків, шоків станів). Неспішне переміщення підводних мешканців, дзюрчання води, можливість поринути в іншу реальність існування дозволяють відволіктися індивіду від повсякденних проблем. Люди, в чийх кімнатах стоять акваріуми, практично не страждають від безсоння. Крім того, вода випаровується з акваріумів, зволожує повітря, робить його корисним для здоров'я та легким для дихання, що вкрай необхідно при астмі або застуді. Для полегшення самопочуття треба посидіти біля акваріума не менше 1,5 години. Однак при істерії, шизофренії – більше 30 хвилин не можна (втома буде занадто сильною). За птахами можна спостерігати або ж слухати. Це позитивно впливає на нервову систему: заспокоює, втішає, вирівнює дихання і серцевий ритм (наприклад, воркування хвилястих папужок полегшує біль у серці). Взаємодія з гризунами допомагає невпевненим у собі людям подолати замкнутість і подолати психологічні комплекси. Тактильний контакт з маленькими м'якими звірками розслабляє дрібну мускулатуру, знижує тривогу, емоційну напругу й агресію. До того ж діти навчаються дбайливого і акуратного ставлення до тварин. «Спілкування» людини з рептиліями зміцнює нервову систему, упорядковує емоції, а також корисне при шкірних захворюваннях, наприклад, нейродерміт.

В наш час дуже розповсюдженим є явище тримати вдома екзотичних тварин. Однак спеціалісти застерігають: енергетика екзотичних тварин може негативно впливати на здоров'я людей. Як правило, екзотичні тварини – дуже сильні «енергетичні вампіри», вони забирають у людини не тільки негативну енергію, а й позитивну. Найкращі для людини екзоти – це змії і ящірки. Але є екзотичні тварини, яких в квартирі тримати не можна. Наприклад, мавпочки, лемури, тигри.

Анімалотерапія набирає популярності серед дітей та дорослих, тому працівникам дошкільних навчальних закладів варто скористатися можливістю: розширити обсяг знань про специфіку взаємодії людини з тваринами, розкрити перспективи використання контактів дітей з оточуючим живим світом на їх користь, спрямувати зусилля батьків і дітей в безпечне та розвивально-коригуюче русло.

Батьків вихованців необхідно ознайомити з різновидами анімалотерапії.

Для забезпечення спілкування вихованців з живим світом доцільним буде створення «екологічних вікон» на території дитячого дошкільного закладу, інформаційних стендів з порадами щодо різновидів живих істот, їх утримання: догляду за ними, дотримання санітарно-гігієнічних та епідеміологічних умов; можливостей зміцнення здоров'я вихованців за рахунок спільних контактів з тваринами, безпечної поведінки дорослих та дітей з утриманцями. Варто вивчити наявність живих істот в найближчому оточенні, в умовах домашнього перебування, під час гостей у родичів чи близьких людей, особливо в сільській місцевості: зворушливі зустрічі дітей з дорослими тваринами та їх малятами

(кошенятами, собачатами, телятами, лошатами, поросятами). Дорослим бажано передбачити зустрічі та контакти дітей на дачах з улюбленими знайомих: собаки, коти, птахи, кролики, криси та інших непередбачуваних малих та дорослих свійських тварин, диких звірів, птахів. Можливості контакту дітей з живими істотами розширюють екскурсії в зоопарки, на виставки тварин (котів, птахів, собак тощо). Надзвичайні зустрічі дорослим і дітям з екзотичними тваринами готують професійні відпустки, які дорослі намагаються провести за межами рідної оселі, поза межами рідної країни, а також у туристичних поїздках за кордон.

Орієнтовні відомості про живих істот у оточенні наших вихованців створить умови для планомірного і доцільного інформування дорослих про поведінку тварин, їх особливості. Збір інформаційних даних можна отримати шляхом опитування чи анкетування. Пропонуємо використати анкету для батьків.

Анкета для батьків

* Опишіть довкілля для контакту з живими істотами (сільська місцевість, поле, луки, ставок, виставка, зоопарк, лісосмуга, поле, дача, акваріум, тераріум);

* Назвіть об'єкт природи, з яким взаємодіє дитина (тварина, звірок, птах, комаха тощо);

* Розкрийте зміст самостійної діяльності дитини щодо тварини;

* Опишіть безпосередній контакт дитини з живою істотою (зміст);

* Чи відбувається спостереження за об'єктом разом з дорослим;

* Форма донесення інформації про об'єкт: дії чи спостереження;

* Які дії по догляду за живою істотою виконуються спільно з дорослим;

* Яка середня тривалість взаємодії дитини з живим об'єктом.

У дошкільному навчальному закладі при можливості доцільно створити групу екологів з любителів подорожей та туристичних походів, вихователів, вчителів географії, біології, членів родин вихованців, школярів-випускників дитячого садка, старших вихованців дитячого садка, які б накопичували інформаційний, ілюстративний, художній матеріал, складали карти маршрутів різних країн, куди заплановано поїздки сімей вихованців. Члени групи добирали б відомості про населення, тваринний і рослинний світ, умови життя людей, утримування тварин, види господарювання, культуру тощо. Складали перелік сюрпризних подарунків: мушлі, камінці кремнію тощо). Для координації діяльності таких творчих екологічно спрямованих груп при міських та районних кабінетах відділів освіти періодично бажано проводити наради-семінари за участю фахівців.

Запровадження елементів анімалотерапії в дошкільному навчальному закладі варто розпочинати з ознайомленням з санітарно-гігієнічними та епідеміологічними вимогами щодо введення тварин, звірів.

Отже, якщо з якихось причин немає можливості завести тварину вдома, то є інший варіант. Можна частіше відвідувати зоопарк або просто парк з пташками, озеро з качками і лебедями, ходити на виставки кішок або собак,

купити квитки в цирк. А якщо людина не може «спілкуватися» з братами нашими меншими через алергії або будь-якої хвороби, вона може спостерігати їх на картинках або по телевізору. До того ж існують спів птахів у аудіозаписи, фільми про тваринний світ, комп'ютерні програми з імітацією акваріума, шпалери на стіни, заставки на комп'ютер, листівки та календарі, Інтернет-сайти про тварин.

Отже, в анімалотерапії велике значення має власна позиція тварини, яка приймає на себе функцію об'єкта прихильності, допомоги, вона сама регулює активність і здатна змінювати процес взаємодії з людиною. Анімалотерапія є однією з перспективних галузей наукових досліджень.

ПОЧАТКОВЕ ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

Правове виховання особистості в педагогічному процесі розглядається з урахуванням вікового аспекту. Закон України «Про дошкільну освіту», «Базовий компонент дошкільної освіти в Україні», «Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» розкривають законодавчу сутність початкового правового виховання дитини в дошкільному закладі.

Базовою програмою розвитку дітей дошкільного віку «Я у Світі» передбачено забезпечення сформованості базових якостей особистості як то: самостійності, працелюбності, людяності, самолюбності, спостережливості, відповідальності, розсудливості, справедливості, самовладання, креативності на кожному віковому етапі.

Сформованість базових якостей у дошкільника набуває ціннісного значення тому, що вони закладають основу правомірної поведінки, правилодоцільної поведінки.

З о к р е м а:

Самостійність-вміння покладатися на власні сили, відстояти власну здатність обходитися своїми силами, пишатися цією здатністю, усвідомлювати об'єктивну значущість самостійної власної продуктивної діяльності, володіти загальною самооцінкою, елементарним образом-«Я».

Працелюбність – позитивна спрямованість на різні види предметно-практичної діяльності, особистості, яка готова взятися за соціально значущу працю, здатна до само- покладання відповідальності за якість кінцевого продукту індивідуальної та спільної праці, може відмовитися від задоволення чи розваги на користь виконання необхідного. Зростає здатність дитини до ціле-утворення та прогностичних оцінок майбутнього результату, стабільнішим стають наполегливість, вміння планувати свої дії, мобілізуватися на додання труднощів, досягати поставленої мети, співвідносити кінцевий продукт праці з уявленням про нього. За власною ініціативою вносити корективи, орієнтуватися на високі стандарти, само реалізуватися.

Людяність – володіє знаннями моральних правил і норм поведінки в соціумі, звільняється від надмірної центрації на собі та власних потребах,

виявляє все більший інтерес до однолітків, розвивається відчуття належності до дитячого товариства, формується здатність дорожити взаєминами з іншими дітьми. В дошкільника з'являються товариші, ділові та особистісні відносини які перетворюються на значущий мотив його життєдіяльності. Дитина починає рахуватися з думкою оточуючих, домовлятися, поступатися, поводитися культурно у суперечці, узгоджувати власну позицію з несхожою позицією однолітка, виявляти толерантність до нього, співчувати йому, захищати, не кидати в біді, дотримуватися даної йому обіцянки, проявляти доступну віку надійність та відданість, відстоювати його гідність, ставити на місце однолітка

Розсудливість - все частіше у своїх вчинках дитина діє обдуманно, виважено, керується вимогами розуму. Аналізує різні життєві обставини, розмірковує з приводу доцільних рішень та ймовірних наслідків, виробляє самостійні судження, вдається до асоціативних зв'язків, покладається на здоровий глузд, послідовно викладає свої думки, дотримуючись законів логіки. Намагається стримувати імпульсивні пориви, уникати негативних емоцій. Обгрунтовує доцільність певних дій, формулює елементарні висновки, планує свої наступні дії, виробляє елементарні прогностичні оцінки майбутнього результату, ретроспективно оцінює процес власного просування по шляху до мети.

Справедливість-розвивається здатність особистості керуватися у взаємодії з іншими дітьми моральними правилами, вміння орієнтуватися на правду як соціально схвалювану чесноту, спроможність не порушувати права і не утискувати свобод інших. Формується здатність опікуватися інтересами інших дітей, діяти у відповідності з істиною, бути справедливим у розподілі ігрових ролей, іграшок, матеріалів, знарядь. Дошкільник усвідомлює, що нечесність і неправдивість засуджується, призводять до недовіри у стосунках, знижують статус у дитячому товаристві.

Самовладання – незвичні ситуації, зустрічі з новим вчать дитину контролювати власну поведінку, регулювати свої емоції, мобілізуватися на подолання труднощів, вчиняти раціонально, утримуватися від необачних дій, поводитися терпляче, виявляти витривалість. Набуває здатність утримуватися від сліз та незадоволення в разі неуспіху, програшу. Поведінка стає предметом уваги, аналізу, самовдосконалення.

Самолюбність - формується певне ставлення до себе на основі сприйняття себе, вміння оцінювати себе, здатності орієнтуватися у власних чеснотах і вадах, оцінок авторитетних дорослих та значущих однолітків. Позитивне ставлення до себе – важливий механізм управління поведінкою. Виявляється у формі самоповаги, симпатії, самопідтримки, самопомоги, самоствердження, відстоювання гідності у взаєминах з оточуючими. Поводиться автономно, спонукає оточуючих турбуватися про нього, домагається уваги і прихильності у дорослих та одноліток. Має свій ідеал, прагне до нього, навчається слухати, задовольняти свої потреби, реалізовувати свої здібності, негативно реагує на набридання, образи однолітків, та оточуючих.

Спостережливість – пізнавальні процеси стають більш довірливими, що уможлиблює спрямування уваги на чомусь, розглядання, порівняння, фантазування та варіювання упорядкування інформаційних даних, створення певних правил, а, отже, їх дотримання. Формується вміння виділяти головне від другорядного, керуватися новою інформацією в реальному житті.

Відповідальність – Дитина готова виконувати складні для неї й водночас соціально значимі завдання. Диференціює права і обов'язки, дотримується правилодоцільної поведінки, керується здоровим глуздом. Невиконання моральних обов'язків перед іншими викликає почуття провини, викликає дискомфорт, продукує муки сумління. Дитина навчається відповідати за свої дії, вчинки, вибори рішень, їх наслідки для оточуючих. Формуються начала совісті як внутрішньої етичної інстанції, розвивається вміння поводитися у відповідності з моральними нормами не лише за умов контролю, а й поза ним.

Креативність - Дитина виявляє вигадку і здоровий глузд на різних етапах діяльності – у виборі мети, доборі засобів її досягнення, способах долання труднощів, оцінці досягнень. Виявляє критичне ставлення до оточуючої дійсності, помічає життєві суперечності, виявляє інтерес до нового, незвичного, характеризується сприйнятливістю до нових ідей, зацікавлено ставиться до проблемних ситуацій, експериментує, намагається розв'язувати непрості життєві задачі.

Елементи початкового правового виховання входять як складник до кожної лінії розвитку.

Наприклад:

Фізичний розвиток: виховувати самостійність у рухливих іграх, виконанні правил гри, взаємодопомогу, коректне ставлення до своїх ровесників, співпереживання з приводу їхніх невдач, доводити розпочату справу до кінця, отримувати кінцевий результат своїх трудових зусиль, долати труднощі на шляху до мети, вміти планувати власні дії, домагатися високого стандарту якості, контролювати проміжні та кінцевий результат, виправляти помилки, вносити корективи переробляти зроблене і т.п.

Соціально – моральний розвиток: розвивати у дитини соціальні емоції та мотиви (співчуття, спів радість, бажання допомогти тощо), навчати орієнтуватися в реальних соціальних умовах життя, пристосовуватися до незвичних вимог, конструктивно впливати на людей, відстоювати власні інтереси формувати комунікативні вміння, спонукати до ініціювання контактів, налагодження взаємодії, надійності у стосунках, збагачуватися досвідом спілкування з людьми різного віку, спорідненості, статевої належності, емоційного ставлення, спонукати, керуватися в спільній діяльності груповими інтересами, обмежувати свої надмірні домагання, відстоювати виправдану позицію; допомагати посісти належне місце в колі однолітків; розширювати уявлення дошкільника про авторитет та людські чесноти, учити розуміти інших та рахуватися з чужою точкою зору, бути справедливим, уникати конфліктів,

демонстрації свого «Я», агресивних проявів поведінки, спонукати орієнтуватися на совість як внутрішню етичну інстанцію

Емоційно – ціннісний розвиток: розширювати та поглиблювати уявлення дитини про людські переживання, моральні, пізнавальні, естетичні почуття, сприяти оволодінню дитиною «азбукою емоцій» учини добирати відповідні способи прояву своїх почуттів; вправляти в умінні використовувати прийнятні для оточення способи реагування на різні життєві події; навчати емоційній регуляції поведінки та діяльності; сприяти засвоєнню емоційних еталонів взаємин з різними людьми (рідними, знайомими, чужими); виховувати бажання бути приємною людям, що навколо; навчати адекватної реакції на успіх – неуспіх у діяльності, розвивати помірковане оптимістичне ставлення до труднощів; виховувати позитивне емоційно-ціннісне ставлення до природи, людей, рукотворних предметів, речей, творів мистецтва, самої себе; акцентувати увагу дитини на їхніх чеснотах, а не на вадах, формувати впевненість у собі, виховувати почуття гідності, формувати вміння терпляче ставитися до негативних оцінок та критичних зауважень на свою адресу; розвивати рефлексію, запобігати утворенню емоційної глухоти, виховувати сприйнятливості як важливу особистісну властивість; застосовувати музичне, образотворче, театральне мистецтво, для звільнення дитини від негативних переживань.

Пізнавальний розвиток: навчати спостерігати за явищами та об'єктами природи, передбачати позитивні та негативні наслідки свого втручання в її світ, ознайомлювати з процесами виробництва продуктів харчування, одягу, взуття, предметів домашнього вжитку, творів мистецтва. Надавати можливість порівнювати свій спосіб життя із життям інших людей, прилучати до культури минулого та сучасності свого народу, культур інших народів Розвивати пізнавальні здібності людини, здатність аналізувати, робити умовиводи, узагальнення, висувати припущення, обґрунтовувати власну думку, формулювати оцінні судження. Вчиться встановлювати прості зв'язки між явищами, предметами, прогнозувати ймовірні зміни та ефект від своїх дій, виявляти причини та наслідки подій, розвивати символічну функцію мислення, вправляти в створенні систем знаків, планів, схем тощо.

Мовленнєвий розвиток: розвиток фонематичного слуху, вдосконалення звуковимови та літературного мовлення, розвивається інтенсивність, глибина, тривалість мовленнєвого дихання, уміння розрізняти тверді і м'які звуки. Розрізняється і передається інтонаційне забарвлення фрази. Удосконалюється орфоепічна літературна вимова. Збагачується словниковий запас слів. Відбувається розвиток граматичних умінь, комунікативного мовлення Дитина оволодіває двобуквеним етапом, який є підготовчим до навчання елементів грамоти. Дитина оволодіває початковим вмінням роботи з книжкою.

Креативний розвиток: збагачувати практичний і теоретичний досвід дитини, надавати їй можливість самовизначитися, виявляти творчу ініціативу, здійснювати самостійні вибори, приймати рішення.

ЗАВДАННЯ ПОЧАТКОВОГО ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ

Правове виховання в загальній системі національного виховання вирішує тільки йому властиві завдання. До них належить формування правової свідомості, що формується на основі правових знань, уявлень, поглядів, переконань почуттів, які склалися в суспільстві і становлять правову свідомість, що має вирішальний вплив на формування свідомої особистості, тобто індивідуальної свідомості. Від індивідуальної правосвідомості залежить поведінка конкретної особи.

Дбаючи про початкове правове виховання, підґрунтя якого закладається в ранньому та дошкільному віці, педагоги мають забезпечити вирішення таких завдань:

1. Формування життєвої компетентності дошкільника як чинника право доцільної поведінки.
2. Доцільний добір обсягу знань і змісту життєвоважливої доступної для розуміння і засвоєння дітьми певного віку правової інформації – правових знань.
3. Формування у дітей правових почуттів, які б регулювали їхню поведінку в соціальному та природному довкіллі.
4. Вироблення у дошкільників навичок правомірної поведінки.
5. Подолання в правовій свідомості окремих дітей помилкових поглядів та переконань, негативних навичок і звичок, які склалися у них внаслідок прорахунків у вихованні.
6. Розвиток вміння самоспостереження, самоаналізу, самокорекції.
7. Формування контрольних-оцінних дій дитини.
8. Закладання основ конструктивної правової поведінки.

У роботі щодо здійснення завдань початкового правового виховання дошкільників необхідно подбати про такі аспекти діяльності:

- догляд за душевним станом вихованців (ведення бесід про емоції, почуття, настрої людини);
- забезпечення психологічного комфорту кожній дитині (почуття рівноваги, захищеності);
- статеve виховання (оволодіння статево-рольовою поведінкою);
- формування базових якостей особистості;
- інтимізацію життя (збільшення довірливих розмов з дитиною, обізнаність щодо її прагнень і проблем);
- формування системи цінностей (того, що дитина цінує, чому віддає перевагу, що мотивує її поведінку та вчинки);
- морально-духовний розвиток (культивування совісності, як уміння вчиняти правильно й доцільно за відсутності заохочень та контролю дорослого);

- формування в дошкільників елементарної життєвої перспективи ((уявлення про себе минулого – теперішнього – ймовірного майбутнього);
- навчання дошкільника диференціювати свої (та інших людей) права та обов'язки;
- відкриття дитині факту існування «внутрішнього світу» людини, підтримка інтересу дитини до своїх переживань, думок, намірів, вміння спостерігати їх відчувати, усвідомлювати зв'язок між власними вчинками та настроєм.

Для здійснення початкового правового виховання необхідні такі умови:

1. Створення відповідного соціокультурного середовища вихованцям кожного вікового угруповання.
2. Організація відповідності форм освітнього процесу віковим, психологічним та фізіологічним особливостям вихованців.
3. Забезпечення умов для досягнення дитиною соціально прийнятних форм поведінки, вироблених суспільством норм та моральних правил, сприяти балансуванню і гармонійному поєднанню двох індивідуальних форм активності – «Я» і «Ти».
4. Здійснення балансу регламентованих та вільних видів діяльності дітей.
5. Використання Белль-Ланкастерської системи у навчанні при потребі і можливості.
6. Організація розмаїття видів дитячої діяльності.
7. Використання активних методів навчання.
8. Оволодіння дітьми життєвою компетентністю на заняттях та в повсякденному житті.
9. Забезпечення принципу міждисциплінарності (здійснення взаємозв'язку між різними сферами життєдіяльності: грою, заняттями, спостереженнями, трудовою, образотворчою, театралізованою, діяльністю, режимними складовими тощо).
10. Відмова від традиційної авторитарної моделі навчання і виховання дошкільника, яка характеризується пануванням вербальних методів впливу (особливо в старших за віком дітей) і, як правило, призводить до стійкої залежності дитини від вказівки дорослого.
11. Створення умов для налагодження взаємин між дітьми.
12. Розвиток самостійної дитячої діяльності.
13. Формування у дітей якостей, які забезпечують партнерську взаємодію

Результатом початкового правового виховання має бути розв'язання пізнавальних, розвивальних та виховних завдань.

Наприклад:

Пізнавальні завдання: знати про людину, її життєдіяльність, народ, людство, країни Світу, державу, уявлення про нашу державу, її закони, права і обов'язки людей, явища природи, житло людини та живих істот, освоєння

людиною природного середовища, вплив людини на довкілля, будову планети, поверхню Землі, Ближній Космос, взаємозв'язки та взаємозалежність в природі і багато інших знань відповідно діючої програми.

Розвивальні завдання: знати правила, встановлені в даній соціальній інстанції, дотримуватися їх.

Бути спостережливим, бачити і оцінювати життєві ситуації, передбачати загрозу, небезпеку, вміти уникати їх, контролювати власну поведінку і коригувати її при потребі, керувати власними емоціями, керуватися моральними правилами, опікуватися інтересами колективу, окремих учасників взаємодії.

Вміти домовлятися, планувати власні дії, домагатися успішного завершення та інші якості, зазначені в лініях розвитку базової програми для кожної вікової групи.

Виховні завдання: виховувати любов до Батьківщини, повагу до символів України - Герба і прапора, пошану і готовність дотримуватися правових вимог, шанобливе ставлення до оточуючих, рідних, знайомих, співчуття, щирість, бажання допомогти тим, хто потребує уваги сумлінно виконувати власні обов'язки, виступати проти насильства, бути справедливим, виявляти толерантність.

П'ЯТИРІЧКА ВИРУШАЄ В ШКІЛЬНИЙ СВІТ

«Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» розроблена на виконання Закону України «Про дошкільну освіту» та «Базового компоненту дошкільної освіти в Україні». Вона є першою державною Програмою, в якій відображено вимоги до оновленого змісту освіти від народження до шести (семи) років життя, уніфіковано вимоги до розвиненості вихованості й навченості дитини раннього та дошкільного віку. Державний документ чітко окреслює дошкільне дитинство кожного малюка дошкільного навчального закладу, який визначено «інститутом соціалізації», передбачаючи, що після перебування в ньому вихованцям буде доступним, безпечним, корисним, передбачуваним, доцільним і бажаним перехід до нового світу – ШКІЛЬНОГО СВІТУ ЖИТТЯ.

Батькам і всім дорослим слід визначити всі складності передбачувані і неочікувані, що чатують на малюка з того часу, коли він відпустить надійну руку дорослого і самостійно попрямує в новий, маловідомий, незбагнений, небезпечний і такий цікавий, радісний, багатообіцяючий шалений СВІТ.

Малюка щиро і натхненно дорослі готують до шкільного життя Проте часто забувають, що ж буде самим складним для вступника до школи, а саме:

- Самостійна взаємодія і контакти з дорослими і ровесниками.
- Мандри в такому незнайомому природному та суспільному довкіллі.
- Вміння нести відповідальність за власні вчинки.

- Необхідність прийняття самостійних рішень в навчальних та життєвих ситуаціях.
- Наявність терплячості до всіляких негараздів, що час від часу настигатимуть дитину та вміння виходити з них неушкодженими та оптимістичними.
- Вміння не втрачати здоровий глузд і не захопитися спокусливими, але небезпечними розвагами і справами ровесників та старших учнів.

Небезпечних складників для початківця – школяра забагато що й не перерахувати. Тому виокремимо найголовніші, найнеобхідніші найважливіші цілі.

1. Головне завдання – збереження життя і здоров'я дитини Наведемо лише деяку частину ситуацій, які загрожують здоров'ю і життю дітей.

Екстремальні ситуації, що чатують на дитину:

Космоенергетичні чинники:

- Пересування під час грози, зливи.
- Перебування на подвір'ї під час урагану.
- Сонячний удар.
- Тепловий удар.
- Удар електрострумом.
- Блискавка.
- Самостійне запалювання вогнища на подвір'ї чи в приміщенні.

Природне довкілля:

- Купання і пірнання в річках та ставках.
- Пересування по крижаній поверхні ставка, річки, калюжі.
- Ковзання по крижаних доріжках та гірках.
- Бігання, пересування по снігових кучугурах.
- Катання на санчатах з неосвоєних висот.
- Біг на лижах без попередньо прокладеної лижні.
- Самостійні мандри в ліс, поле, луки.
- Бігання по високій траві, кущах.
- Залізання в різні пори року на високі дерева без присутності дорослих.
- Збирання та вживання невідомих ягід і грибів в лісі, лузі, городі.
- Ігри в купах осіннього листя.

Живі істоти природного довкілля

- Ігри з чужими собаками.
- Самостійне спілкування з свійськими тваринами (корови, кози, коні, свині).
- Самостійне спілкування з домашніми птахами (гуси, індики, кури).
- Правила поводження з бездомними свійськими тваринами: кошеня, цуценя чи інша тваринка.
- Відловлювання невідомих жуків, павуків інших живих істот.
- Виявлення на власному тілі чи тілі ровесника різновидів кліщів.

Спілкування з людьми

- Незнайома людина пропонує піти з нею.

- Незнайома людина хоче пригостити дитину.
- Незнайома людина просить відчинити двері.
- По телефону просять повідомити де батьки, коли вони повернуться.

Побутові екстремальні ситуації, в яких суворо забороняється:

- Самостійно перетинати дорогу.
- Раптово заходити на чуже подвір'я.
- Ставати на перекриття та люки ям і отворів.
- Гратися битими склянками.
- Брати чужі невідомі речі на дорозі, узбіччі, в лісі, полі, тощо, які можуть становити загрозу для життя.
- Користуватися без догляду ріжучими предметами.
- Гратися ліками.
- Влаштовувати біля проїжджої дороги рухливі ігри, що загрожує вибіганню на дорогу і веде до нещасних випадків.
- Загубилася від батьків дитина в місті, лісі, тощо.
- Дитина заблукала по дорозі в дитячий садочок, додому, в магазині, кінотеатрі тощо.
- Уникати користування електричними приладами.
- Почалася пожежа квартири.

Не можливо перерахувати, а тим більше, передбачити екстремальні ситуації, в які може самостійно потрапити дитина. То ж варто постійно прилучати вихованців до самостійного вирішення життєвих ситуацій в природному та суспільному середовищі, які трапилися з ними самими, чи вони спостерігали по дорозі в дитячий садок, дома на подвір'ї, бачили по телевізору тощо.

Обговорення бажано вести за такою схемою:

1. Екстремальна ситуація, конкретно, що трапилася.
2. Міркування дітей про безпеку, яка очікує тих, хто потрапив в біду.
3. Термінові дії для порятунку самого потерпілого та очевидців.
4. Думки вихованців про те, що треба знати, вміти, навчитися, щоб уникнути небезпеки і вийти непошкодженим з неї.

Дієвість дитячої аналітичної діяльності щодо екстремальних ситуацій підвищиться при використанні різноманітних методів навчання, наприклад:

- **Ведення щоденника екстремальних ситуацій**, де замальовується подія, що трапилася. У визначеному місці створюються умови для зображення дитиною баченого (Малюнки, аплікації, ліплення). Напроти кожної екстремальної ситуації бажаний може відобразити в малюнках, аплікаціях свої думки щодо причини, яка привела до негараздів та поради щодо формування готовності дитини з приводу уникнення неприємностей.

- **Рекомендації вихованцям та батькам щодо формування готовності дитини до профілактики негараздів.** У виконанні бажаних дітей. (В малюнках).

- Організація конкурсів, змагань на швидку орієнтацію вихованців щодо безпеки життєдіяльності.

- Правила поведіння пішохода, мандрівника в ліс і, незнайомій місцині, з незнайомими людьми тваринами та багато ін.

Змагання щодо руху автотранспорту та безпеки пішоходів:

- хто швидше побачить машину в різних погодних, сезонних умовах;

- хто точніше вирахує час наближення транспорту до місця перетину дороги пішоходом.

- Визначення порушення правил пішоходом.

- Визначення порушень правил руху водієм автотранспорту.

Друга вимога часу – навчити дитину жити в людському суспільстві користуючись знаннями правил початкового правового виховання.

Йдеться не про систему занять з правовиховним змістом для дітей.

Життя вимагає наповнення правовим змістом і правовиховною діяльністю всього часу перебування в дошкільному навчальному закладі.

Оцінка правовиховного ефекту навчального заходу (Критерії діяльності педагога з питань формування початкового правового виховання)

1. Забезпечення позитивного психологічного клімату.
2. Розширення знань дітей про людські переживання. Абетка емоцій.
3. Створення умов для виявлення позитивних емоцій. Насиченість життя дитини позитивними емоціями.
4. Вправляння дітей в умінні добирати відповідні способи виявлення власних почуттів.
5. Створення умов для вправляння вихованців в умінні керуватися груповими інтересами.
6. Навчання дітей відстоювати виправдану позицію. Використання ситуацій для доведення, переконання, відстоювання власної думки.
7. Розвиток соціальних емоцій і мотивів: співчуття, співпереживання, співпраця, бажання допомогти. Забезпечення відповідних умов взаємодії.
8. Навчання дітей конструктивно впливати на поведінку ровесників, чи дорослих. Надати можливість дітям заспокоїти розтривожену дитину, розвеселити сумну дитину, залучити до ігор байдужого.
9. Ініціювання контактів вихованців з ровесниками, дорослими. Залучення вихованців до контактування з дорослими: спілкування, залучення до ігор тощо.
10. Організація аналітичної діяльності щодо поведінки оточуючих вихованців, дорослих.
11. Розвиток вміння передбачати позитивні чи негативні наслідки власних вчинків чи поведінки оточуючих.
12. Розвиток комунікативних вмінь серед вихованців: виконання завдань педагога угрупованнями дітей (2-4 дітей), (відповіді на питання за

- художніми творами, виконання короткотривалих творчих завдань, оцінно-контрольні дії щодо життєвих ситуацій, поведінки дітей чи дорослих, художніх творів, картин, іграшок, предметів, речей, тощо).
13. Збагачення досвіду спілкування з людьми різного віку (запрошення до участі в занятті дорослих, членів родини, екскурсії до вихованців молодших чи старших груп, до працівників різних підрозділів дошкільного навчального закладу (медичний кабінет, кабінет завідувача, харчовий блок, пральня тощо).
 14. Уміння пристосовуватися до нових незвичних умов.
 15. Розширення уявлень дітей про авторитет та відповідні людські чесноти.
 16. Розвиток вміння спілкуватися з метою отримання певної інформації.
 17. Навчання вмінню спостерігати, розмірковувати, робити слушні висновки.
 18. Вироблення самостійних суджень.
 19. Обґрунтування власної думки.
 20. Вправління дітей в корекції власної поведінки.
 21. Розвиток вміння адекватно реагувати на успіх – неуспіх діяльності.
 22. Формування оптимістичного ставлення до труднощів.
 23. Розвиток вміння терпляче ставитися до критичних зауважень на свою адресу.
 24. Навчання дітей об'єднуватися в спільній діяльності: домовлятися, пояснювати, коментувати, фантазувати, бачити нове, ініціювати розв'язання завдань, реалізувати творчий задум, обговорювати досягнення, вносити корективи, обґрунтовувати власні чи чужі думки.
 25. Вправління у комунікативних вміннях.
 26. Навчання дітей знаходити своїх однодумців: визначати емоційний стан людей, що оточують, налагоджувати контакти, планувати та координувати спільну діяльність.
 27. Вправління у вмінні приймати самостійний вибір і рішення.
 28. Вміння застосовувати знання на практиці створення інтер'єру за власним досвідом, скласти етикет поведінки для певних обставин, придумати привітання для малят, ровесників чи дорослих, експериментувати з фарбами, водою, повітрям, виготовляти презенти для гостей тощо.
 29. Розвиток здатності аналізувати робити умовисновки, формулювати оцінні судження.

Використання педагогом вищезазначених прийомів в роботі з дітьми сприятиме розширенню знань про правові вимоги, виявленню початкових правових почуттів, передбачених Базовою програмою «Я у Світі».

Новий ШКІЛЬНИЙ СВІТ вимагатиме від дошкільників вміння навчатися

Автори Базової програми проголосили девіз « Наука основам життя, а не навчання окремим предметам»

***Для того, щоб вивчення було найбільш ефективним,
учень повинен самостійно відкрити
наскільки велику частину виучуваного
матеріалу, наскільки це за цих обставин можливо.***

Д.Пойа

Головний спосіб пізнання:

– власний досвід дитини, пошук спільно з дорослими відповіді на питання, вибір оптимальної ситуації;

- накопичення інформації про явища, об'єкти природного та суспільного довкілля через спостереження, порівняння, уточнення, узагальнення, поглиблення, ускладнення, систематизацію, експериментування, підтвердження фактів, відомостей;

- забезпечення постійної взаємодії, спілкування вихованців з ровесниками, спільна їх участь у порівнянні, розмірковуванні, обґрунтуванні, протиставленні, удосконаленні;

- використання життєвих ситуацій для створення міцного підґрунтя для становлення базових якостей особистості, як то: спостережливості, самостійності, розсудливості, справедливості, самовладання, відповідальності, працьовитості, людяності, креативності.

Зокрема:

1.	Порівняння – вимірюючи, розглядаючи, досліджуючи і т. ін. які-небудь однорідні предмети. явища, тощо, виявляти в них однакові риси або відмінності, переваги або недоліки і т. ін. Встановлювати схожості із кимось, чимось, прирівнювати, визначати порівнювати.	Класифікувати за певними ознаками: дерева (хвойні, листяні, фруктові, вічнозелені, з запашними квітами. солодкими плодами тощо). Живих істот: звірі, птахи, свійські, морські тварини, риби., тощо; класифікувати художні твори: про веселі події, сумні ситуації, про жителів різних країн тощо. Спостерігати та визначати швидкість руху машин різних моделей, швидкість їх бачення в полі, лісі, на вулиці та ін. Порівнювати сьогоднішній день зі вчорашнім, уявляти яким буде наступний день.
2.	Ускладнення - робити складнішим, різноманітнішим, насиченішим	Серіація будівель за міцністю та витривалістю. Добір будівельних

	завдання. Вносити додаткові труднощі, робити важчим таким, що потребує більше знань для здійснення виконання.	матеріалів для спорудження будинків трьом поросяткам – персонажам казки.
3.	Розширення – сприяти зростанню чого-небудь кількісно, в обсязі. Робити повнішою, різнобічною інформацію.	Продовження переліку добору ілюстрацій про однакові, подібні речі, предмети, явища, події, представників живих істот. Тощо.
4.	Обґрунтування – висувати на підтвердження чого-небудь переконливі докази, факти. Аргументувати. Сукупність доказів, фактів, документів на підтвердження певних інформаційних даних.	Обґрунтувати, що одна рослина є дерево чи кущ, чи трава, чи мох. Обґрунтувати наявність порушення руху пішоходом чи транспортом (після спостереження за ним через бінокль чи екран телевізора (саморобні)). Зробити висновки про наслідки порушень правил
5.	Уточнення – робити точнішим, надавати більшої точності чому-небудь. Зіставляючи з чимось, перевіряти точність чого-небудь, відповідність чомусь.	Із серії речей, предметів, представників живого світу визначити і встановити приналежність того чи іншого до певного класу, за рахунок пригадування ознак, властивостей тощо.
6.	Доведення, переконання – логічна форма встановлення істинності будь-якого судження на підставі інших суджень, істинність яких перевірена практикою.	Ствердження сказаного, баченого (так буває?)
7.	Узагальнення. Порівнювати окремі предмети, явищ, факти та ін.. виявляти спільні риси, особливості і на їх основі робити висновки у формі загальних положень. Відбирати та об'єднувати характерні особливості, створювати на їх основі що-небудь загальне, типове.	Дібрати серіації ілюстрацій про подібних жителів планети - наземних; - водяних; - земляних за основними характерними ознаками. Об'єднувати, узагальнювати.
8.	Удосконалення – ставати досконалішим, кращим. Збагачувати свої знання, поліпшувати свої уміння, підвищувати свою майстерність у чомусь.	Які заходи треба вжити, що зробити, щоб оточуючі нас живі істоти, рослини, речі та ін. стали кращими. Конкретно запропонувати дітям обрати об'єкт для удосконалення (наприклад, лялька, певна

		іграшка, дизайн групової кімнати, майданчик та ін.).
9.	Міркування – заглиблюватися думками у що-небудь, розмірковувати, роблячи нові висновки, усвідомлювати щось, результат роздумів – думка, погляд. Міркування з приводу нового, незрозумілого, дивного, власної поведінки в незвичних умовах.	Роздуми з приводу ситуацій, розгортання подій, наслідків. - запалити сірник - ... - почалась повінь - ... - зустріч хижака у лісі - ... - прийшла небажана людина - ... Що може статися? Як вчинити? Міркування з приводу зміни послідовності пір року, зокрема: зима-літо-весна – осінь чи весна – зима – осінь – літо тощо. Міркування з приводу спостереження незвичайної ситуації: події за вікном, не озвучена телепередача та подібне.
10.	Поглиблення – ставати багатшим, глибшим за змістом, ґрунтовнішим, посилитися в якомусь аспекті. Вникати в сутність чого-небудь.	До відомих знань здобувати нові: відомості про дерево Знаємо про будову. Дізнатися: умови росту, можливості використання (плодоносність, матеріал для будівництва, виготовлення меблів...)
11.	Систематизація – порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням, взаємин зв'язком частин чого-небудь. Продуманий план, заведений, притаманний порядок.	За спільними ознаками (зовнішній вигляд, дії, призначення) провести класифікацію речей, явищ, предметів, художніх творів. Наприклад, пригадати казки з подібним сюжетом, аналогічним закінченням, художні твори про звірів, людей, з протилежним змістом. Скласти етикет поведінки в громадських місцях: медичні, культосвітні, торгівельні та ін.
12.	Утотоження – ідентифікація, визначення відповідності предмета, біологічного організму, особи певним властивим лише їм ознакам.	Проводити серіацію речей, предметів, явищ та ін. за величиною, об'ємом, формою, важливістю, розташуванням (найближчі, близькі, віддалені,

		дальші, далекі), істивні, опалювальні, миючі засоби та ін. За переліком ознак, якостей, використання об'єктів віднести їх до певної категорії речей, явищ, біологічних представників.
13.	Протиставлення – порівнювати, зіставляти кого-небудь, що-небудь, вказуючи на їх схожість, різницю, протилежність.	Порівнювати свійських тварин та хижих звірів. Відшукувати протилежність в істотах. рослинах, стихіях, порах року Протиставляти позитивних героїв та недобррозичливих, злих, жорстоких персонажів художніх творів.
14.	Припущення – думка про можливість, ймовірність чого-небудь (наукова гіпотеза).	Крокодил «Солнце в небе проглотил». На Україні полярна ніч. Килими стали літаками і т. ін.
15.	Заперечення – не погоджуватись з кимось, чим-небудь у чомусь. Висловлювати протилежну думку або доказ проти чогось, спростовувати у щось..	Чи можна їсти сонце? Одягтися в Сонце? Заперечення: чого не може бути. Скатертину – самобранка. Та подібне.
16.	Ініціювання – збуджуватися, викликати до дії кого-небудь, що-небудь .Бути, початковим поштовхом, імпульсом. до чиеїсь активності.	Встановлювати емоційні контакти: розраяти, поспівчувати, розвеселити., зацікавити, заохотити спонукати прилучити до власної діяльності. спонукати. Навернути на прийняття правильного рішення. Зануритися в ідею.
17.	Оцінювання – встановлення вартості чого-небудь. Думка, міркування про якість, важливість, характер, значення т. ін. кого-небудь, чого-небудь. Розуміти, визнавати позитивні якості, цінність і т. ін. кого-небудь, чого-небудь.	Оцінно-контрольні дії дитини щодо власних вчинків. Оцінювання поведінки, дії героїв казок, художніх творів, картин. Розуміти склад втрат. Оцінювати якість. Користь справ тощо. Визначення особистих досягнень: фізичного розвитку, зображувальної діяльності, соціальної компетентності.

Використання в роботі з дошкільниками вищевказаних прийомів забезпечить вимоги основної ідеї Базової програми розвитку дитини «Я у Світі»- ампліфікації, стане підґрунтям нового сучасного підходу на заміну

традиційного, про що зазначено в «Коментарі до Базового компоненту дошкільної освіти в Україні» **ПОДУМАТИ, ЧИ ПОТРІБНО**

<i>Новий підхід</i>	<i>Традиційний підхід</i>
Погляд на природне довкілля як на цілісний живий організм	Формування у дошкільників широкого кола знань про природу — живу і неживу
Прояви розуміння самоцінності природи та усвідомлення дитиною себе як її частини (екоцентричне мислення)	Вплив дорослого на усвідомлення дитиною себе в Природі як гегемона (антропоцентричне мислення)
Формування вміння розрізняти стани рослин, тварин, коригувати особисту поведінку	Активне втручання у життя рослин, тварин з прагматичною метою
Вироблення емоційних еталонів взаємодії з компонентами природи	Залучення дітей до спостереження природного довкілля без включення емоційної сфери
Організація домірного і виваженого спілкування з компонентами природи	Надання переваги спогляданню в ознайомленні дітей з природним довкіллям
Дошкільник — активний суб'єкт взаємодії з природою	Дорослий — активний об'єкт процесу споглядання за компонентами природного довкілля
Заохочення дітей до самостійності у пізнанні природи	Надмірне опікування дітей під час спілкування з природою
Виховання гуманного ставлення, поваги до рослин, тварин поза особистими уподобаннями. Формування первинних уявлень про раціональне використання води та енергії в побуті	Виховання любові та бережливого ставлення до Природи
Формування основ екологічної культури	Ознайомлення з правилами природокористування
Компетентність виявляється у ставленні дошкільника до рослин, тварин і визначається за проявами гуманної взаємодії з природним довкіллям	Оцінка результатів ознайомлення з природою за об'ємом знань, умінь, навичок, якими оволодів дошкільник

Формування життєтворчої особистості – має суттєве значення для становлення дитини, її щасливого існування. Кожному важливо знати і

розуміти власний внутрішній світ, контролювати його і вміти керувати ним відповідно принципів власного життя та суспільних інтересів.

Широке поле діяльності для цього створює розвивальне середовище.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПЛАНУВАННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ АВТОРСЬКОГО ЕСКІЗУ „МАЙСТЕР-КЛАС”

1. Проблема має бути суспільно ціннісною.
2. Формулювання проблеми повинно викликати інтерес, цікавість, не обмежуватися формальним викладом психолого-педагогічних та методичних проблем. Необхідно зазначити мету, завдання, форми проведення та результативність.
3. Зміст занять повинен бути розрахований на представників різних категорій населення та педагогічних фахівців.
4. Навчання має носити комунікативно-комплексний характер. Кожен може усно чи письмово висловити своє ставлення до зазначеної проблеми, теми, взяти участь у дискусіях, моніторингу.
5. При плануванні акцент ставити на використанні активних форм навчання.
6. Навчальний час заняття короткотривалий, насичений та корисний.
7. Автор чітко знає до якого висновку буде підведений, або підійде сам кожен учасник процесу.
8. Основною ідеєю заняття є дослідження кожним учасником запропонованої теми.
9. Для досягнення вищезазначених пунктів необхідно обов'язково проводити дослідження по завчасно або в ході роботи підготовлених опитувальниках, обстеження можливих явищ довкілля, організацію моніторингової діяльності, підготовку висновків кожним учасником навчання з наступним експертним оцінюванням вищого рангу засідання (Рада з поточного питання з 3-5 осіб обирається відкритим голосуванням).
10. За потребою учасники можуть продовжити дослідження в процесі своєї діяльності з метою конкретизації того чи іншого питання, невисвітленого під час навчання.

ШКОЛА БАТЬКІВ НОВОГО ПОКОЛІННЯ

Ескіз авторського семінару. Оптимізація роботи з батьками.

Дата проведення семінару__

Час проведення_____

Місце проведення. м. Умань. Навчально-

виховний комплекс № 24.

День перший “Чи легко бути дитиною?”

1. У чому труднощі сучасної дитини?
2. Феномен Індиго.
3. Чому і як вчити малюка?
4. Найкращий вчитель дитини.

5. Сенс життя. Чи є він у дитини?
6. Насилля очима дитини.

День другий “Чи легко бути батьками?”

1. Про що сумують батьки?
2. Від чого потерпають діти?
3. Що Ви знаєте про власну дитину?
4. Чому наші діти такі?
5. Що саме головне у вихованні?
6. Правилорівповідна поведінка батьків.

День третій “Родинне виховання”

1. Що ми знаємо про сімейне виховання.
2. Специфіка виховання очима класиків вітчизняної та зарубіжної педагогіки.
3. Образ матері. Роль батька.
4. Хто в сім’ї головний? Що діти знають про нас?
5. Створюємо доцільні умови розвитку.
6. Психологічний вплив дорослого на дитину.

День четвертий “Чи буде Ваша дитина довгожителем?”

1. Чи залежить тривалість життя від об’єму талії?
2. Різновиди та структура харчування.
3. “Тихі вбивці” навколо нас.
4. Природне загартування: користь чи шкода (П. І. Іванова, Л. Блудової, В. Черненко, родини Нікітіних).
5. Перегляд та обговорення відеофільмів “Забави дорослих”, “Дев’ять миттєвостей гарту”, “Температура радості”, “Козацькі забави” (автор Шавровська В. Н., режисер Підоплічко С. В.)

День п’ятий “Захоплення дитини та її благополуччя в майбутньому”

1. Покликання в житті людини.
2. Усі професії до душі – вибирай на смак! (диспут за участю людей різних професій).
3. Перегляд та обговорення відеозапису за участю дітей “Ким я буду”.
4. Чи буде Ваша дитина кримінальним авторитетом?
5. Стаття 43. Конституції України.”Кожен має право на достатній життєвий рівень для нього і його сім’ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло”.

День шостий “Ваша дитина і жертва. Чи є зв’язок?!”

1. Що обумовлює насильство?
2. Енциклопедія ганжів (хиба, вада, порок, дефект) – про розмаїття аморальних проявів дорослих та неповнолітніх.
3. Коментар працівника прокуратури про стан правопорушень серед неповнолітніх та дорослих.
4. Програма “Анти злодій” – визначення шляхів профілактики насильства.

5. Стаття 23. Конституції України. „Кожен має право на повагу його гідності. Ніхто не повинен зазнавати тортур, жорстокого або нелюдського або такого, що принижує гідність ставлення чи покарання”.

День сьомий “Кому дитина довірить душу?”

1. Релігія в умовах розбудови української держави.
2. Засоби психологічного впливу у тоталітарних сектах.
3. Особливості спілкування вихователя з вихованцями.
4. Стаття 35. Конституції України. „Кожен має право на свободу світогляду і віросповідання...”
5. Стаття 127. Конституції України. „Здійснення цього права може бути обмежене законом і лише в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я і моральності населення або захисту прав і свобод інших людей”.

ТЕХНОЛОГІЯ ПРИРОДНОГО ЗАГАРТУВАННЯ

Ескіз авторського семінару з інтенсивного гарту.

Дата проведення семінару

Час проведення

Місце проведення м. Сміла ДНЗ № 27

День перший “Що найголовніше у житті?”

1. Що шкодить чи загрожує життю дорослих та дітей? (космоенергетичні, природні, медикаментозні, харчові, епідемічні, криміногенні чинники)
2. Профілактика та захист від безпосередньої небезпеки.
3. Профілактика дитячого травматизму під час занять фізичною культурою.
4. Вміння турбуватися про своє тіло, душу, та мозок.

День другий “Маленькі секрети нашого тіла”

1. Що треба знати дітям про найважливіші життєво необхідні фізіологічні процеси.
2. Функції м'язів та значення фізичних вправ для їх розвитку.
3. Проведення обстеження дітей з метою виявлення відхилень у розвитку: порушення постави, плоскостопість, слабкість м'язевого корсету, тугорухливість суглобів тощо.

День третій “Знаю сам себе”

1. Методика навчання дітей прийомам самостереження, самопізнання, самоаналізу, самокорекції, самопрограмування подальшого фізичного вдосконалення (старші дошкільники).
2. Вміння виявити у власному організмі, самопочутті наявність деяких негараздів.
3. „Не зашкодь мені”. Корекційно-профілактична цінність заходів з фізичного виховання, мовленнєвого розвитку, образотворчого мистецтва тощо.

День четвертий “Раціональна організація рухової активності дітей”

1. Тести і нормативи оцінки фізичної підготовки для дітей дошкільного віку.

2. „Індекси справедливості” (за Б. Нікітіним).
3. Крокометрія.
4. 50-бальне оцінювання ефекту тренувально-оздоровчого заняття.
5. Превентивність – основний принцип рухового забезпечення.

День п'ятий “Таємниці холоду”

1. Інтенсивне загартування дитячого організму.
2. Основні вимоги до проведення інтенсивного загартування.
3. Системи природного гарту (П. І. Іванова, Л. Блудової, В. Черненка, родини Нікітіних).

День шостий “Кому, що, коли, скільки і як споживати?!”

1. Забезпечення натурального раціонального харчування (роздільне, за групами крові, дієтичне, сиродіння, оздоровче харчування тощо).
2. Встановлення негарздів фізичного розвитку та стану здоров'я.
3. Визначення типів харчування відповідно до індивідуальних показників здоров'я.

День сьомий “Аромо-, фітотерапія”

1. Профілактика.
2. Дезинтоксикація.
3. Оздоровлення організму.

День восьмий „Температура радості”

1. Сауна в умовах дошкільного навчального закладу.
2. Оптимальний температурний режим для дитини.

У КОГО БІЛЬШЕ ПРАВ?

Ескіз авторського семінару з правового виховання.

Дата проведення семінару

Час проведення

Місце проведення м.Черкаси, ДНЗ № 69

День перший

Керівникам закладів освіти про права підлеглих

1. Документи, які регулюють діяльність завідуючої ДНЗ.
2. Правова компетентність завідуючої. Модель правової діяльності керівника.
3. Керівник та адміністративне право.
4. Визначення та ознаки адміністративного порушення.
5. Заходи адміністративного впливу: переконання, примус.
6. Психологічна компетентність керівника. Оптимальний добір методів психологічного впливу.

День другий

Працівникам дошкільних навчальних закладів про права батьків

1. Право любити дитину. Хто повинен забезпечувати його?
2. Образ ідеальних батьків.

3. Цікавість до життя у ДНЗ – це контроль чи щось інше.
4. Чи можуть батьки знати про свою дитину все?
5. Дорослі помиляються менше за дітей?!
6. Очікування батьків виправдані та не виправдані.

День третій

Батькам про права дитини

1. Сімейний кодекс України. Особистісне визначення дитини. Визначення власних обов'язків.
2. Конвенція про права дитини. Причини порушень прав дитини батьками.
3. Емоційна депривація: причини, наслідки.
4. Що думають і говорять діти про батьків.
5. В якому віці діти стають правопорушниками?
6. Батьки про своїх нащадків.
7. Безпритульність, бездоглядність...
8. Святковий калейдоскоп: сімейні, родинні свята, традиції, звичаї.

День четвертий

Батькам про їх права

1. Конституція України. Декларація прав людини.
2. Основи трудового законодавства працівників ДНЗ, їх функціональні обов'язки.
3. Нормативно-правова база з питань реалізації Закону України „Про дошкільну освіту”.
4. Порушення батьківських прав в умовах ДНЗ. Причини.
5. Вчимося у працівників ДНЗ.

День п'ятий

Педагогам про їх права

1. Документи, які регламентують діяльність вихователя.
2. Любити дітей – це покликання чи обов'язок.
3. Забезпечуємо розвивальне середовище для дитини.
4. Педагоги – вампіри?
5. Професійна деформація. Ознаки.
6. Живемо довго і радісно!

День шостий

Педагогам про права дитини

1. В чому різниця між дитиною та дорослим?
2. Чи можна дитину назвати „мудрою”?
3. Обговорення Конвенції про права дитини.
4. Чому важко дорослому забезпечувати права дитини?
5. Вчимося у дітей.

АКМЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВА ТЕХНОЛОГІЙ ОЦІНЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

“Демократичні процеси в державі вимагають вироблення нових суспільних вимог до освіти, зокрема її дошкільної ланки, як основи соціокультурного становлення особистості”, - вказується в “Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні”, важливому документі Міністерства освіти і науки та Академії педагогічних наук України. Саме тому проблема модернізації контрольно-коригуючої діяльності керівників надзвичайно актуальна. Впровадження особистісно-орієнтованої моделі навчання вимагає перебудови діяльності педагогів, пошуку нових підходів, нових технологій визначення ефективності роботи вихователя, впливу його на дитину. Сьогодні широко застосовуються класичні рекомендації М.Поташника, Т.Чекмарьова, В.Березовської, В.Бондаря щодо вивчення науково-теоретичної та методичної готовності педагогічних працівників, їх емоційних характеристик діагностування, прогнозування та експертизи педагогічного процесу. “Діагностування у правильно організованій роботі повинно становити не менше дев'яносто відсотків педагогічного процесу”, - зазначає доктор педагогічних наук І.П.Підласий. “Коли точно знатимемо, чого бракує вихователю, його підготовку та реальні можливості, ми досягнемо мети ефективного виховання, розвитку навчання з мінімальними зусиллями і затратами часу. Працюючи наосліп, ми не лише не досягнемо цілі, а й віддаляємо її непередуманими втручаннями так само, як малограмотний лікар не поліпшує стан хворого, лікуючи його не від тієї хвороби”.

Значно розширюють можливості керівників наукові дослідження такі як: “Психологія педагогічного менеджменту” Н.Л.Коломенського, “Організаційно-педагогічні основи методичної роботи” В.І.Пуцова, “Теоретичні основи педагогічного менеджменту” В.І.Маслова, В.П.Драгуна, В.І.Шаркунова, “Діагностика та експертиза педагогічних проектів” І.П.Підласова, “Управління дошкільними закладами освіти: організація контролю та керівництва” К.О.Крутий, “Перестройка методичної роботи в дошкільних установах Черкаської області на основі діагностично-прогностических підходів” Л.І.Прокопенко, “Управлінська компетентність керівника школи” В.І.Маслов, Н.М.Чепурна, С.Т.Шпак.

Керівні працівники дошкільних навчальних закладів та навчально-виховних комплексів відчувають труднощі в адекватному оцінюванні діяльності вихователів, яке знаходиться у зворотньо-пропорційних відносинах щодо професійного рівня контролюючої особи.

Виникає потреба в чітко визначених критеріях ефективності роботи педагога з тим, щоб досконало визначити перспективу психологічної і методичної допомоги їм з метою оптимізації навчання і виховання дошкільнят, забезпечення виконання державних стандартів освіти.

В основу діяльності покладено ідею онтопсихології про метаною як прогресуючу реалізацію нових моделей свідомості і поведінки, без чого неможливо реалізувати базовий компонент дошкільної освіти) державні стандарти дошкільної освіти.

Теоретико-методичне забезпечення повинно реалізуватися на основі акмеологічного підходу.

Акмеологія (грец. акме – вершина чогось) галузь психологічних знань, зосереджена на проблемах удосконалення професій її діяльності, ділової взаємодії, професійного спілкування, методів запобігання професійної деформації, досягнення професійних вершин спеціалістами різних сфер життєдіяльності суспільства.

Враховуючи загальні вимоги до організації занять зосереджується увага на основних складових змісту, яким мають оволодіти учасники навчального процесу – вихованці дитячого садка.

Завдання має такі етапи:

1. Уважно простежити науково-психологічну та організаційно-методичну діяльність педагога. Визначити значимість кожного компонента заняття для подальшого розвитку дитини. В залежності від важливості складника надати кожному з них певну суму балів, що в загальному складає 50 балів.
2. Провести перегляд занять, виставити фактичну суму балів за реалізацію складових змісту.
3. Визначити вплив схем на глибину, швидкість і оперативність аналітичної діяльності керівника.
4. Внести зміни, при потребі, в схему: щодо кількості балів за кожним критерієм, розширення об'єму складників змісту тощо.

До відома: критерії, подані автором, можуть бути змінені тим, хто їх використовуватиме та доповнені в залежності від типологічних рис особистості.

Оцінка оздоровчо-тренувального ефекту занять з фізичної культури

№ п/п	Компоненти заняття	Кількість балів за реалізацію складників	
		очікувані	фактично
1.	Забезпечення фізіологічного навантаження (визначається фізіологічна крива через графічне відображення впливу запропонованого фізичного навантаження на серцево-судинну систему дитини із зазначенням пульсу, який підраховують за 10 сек. на початку і по закінченні заняття, а також на початку і наприкінці кожної складової частини заняття: підготовчої, основної та заключної).	6	
2.	Забезпечення моторної щільності заняття з фізичної культури, тобто, співвідношення часу, витраченого однією дитиною, за якою	2	

	спостерігають, на безпосереднє виконання вправ, рухів, ігор, і часу тривалості заняття.		
3.	Профілактична та коригуюча цінність заняття: профілактика порушень постави, плоскостопості, слабкості м'язового корсету, стимулювання м'язового тону, вестибулярних реакцій, подолання тугорухливості суглобів тощо.	4	
4.	Попередження травматизму.	3	
5.	Діяльність педагогів щодо розвитку фізичних якостей у дітей: сили, швидкості, спритності, гнучкості, витривалості тощо.	3	
6.	Використання факторів загартування дитячого організму, розширення знань дітей про чинники гарту: сонце, повітря, воду, сніг тощо та правила користування.	2	
7.	Врахування основних факторів ризику захворювань серцево-судинної системи, порушень постави, невротичних захворювань, порушення обміну речовин тощо.	2	
8.	Реалізація біологічної потреби дитини в русі, рівень задоволення дітей, потяг до подальшого самостійного розвитку власного організму, щоденних занять фізичною культурою	2	
9.	Формування рухових вмінь і навичок у дітей. Виховання інтересу до володіння новими рухами. Якість виконання руху.	2	
10.	Формування навичок особистої та громадської гігієни.	2	
11.	Розвиток вміння розуміти будову власного тіла, його функціональні особливості, вести спостереження за ним в стані спокою і активному русі, дбати про його вдосконалення.	3	
12.	Забезпечення принципу превентивності, підготовка дітей до правильної поведінки в екстремальних ситуаціях.	2	
13.	Застосування вправ інтенсивного характеру та на розслаблення.	1	
14.	Створення умов для збереження і зміцнення психічного здоров'я.	1	
15.	Здійснення медико-педагогічного контролю за руховою діяльністю та станом здоров'я дітей.	2	
16.	Використання динамічних та статичних вправ.	1	
17.	Забезпечення гармонійного розвитку дитини на заняттях з фізичної культури: розвиток	2	

	просторових відношень, розширення кругозору, корекція емоційних станів та ін.		
18.	Поєднання рухової та мовленнєвої діяльності у фізичному вихованні дітей.	2	
19.	Показ зрушень у фізичному розвитку дітей, їхніх досягнень в оволодінні руховими вміннями та фізичними якостями перед однолітками, залучення дітей до самоаналізу.	1	
20.	Вміння педагога викликати позитивні емоції, виявляти адекватні реакції, контролювати власний настрій і емоційний стан вихованців.	1	
21.	Соціальний статус заняття, його вплив на процес соціалізації дітей.	2	
22.	Відповідність комплексу вправ, ігор, рухових вмінь програмі.	1	
23.	Мотивація фізичної готовності.	1	
24.	Розвиток, прояви дитячої творчості та самостійності під час заняття, реакція вихователя. Дитина в ролі вихователя.	1	
25.	Запобігання надмірного психічного та фізичного перевантаження.	1	
Разом:		50	

Параметри аналізу мовленнєвого заняття

№ п/п	Компоненти заняття	Кількість балів за реалізацію складників	
		очікувані	фактично
1.	Фонетична компетенція (разом):	5	
	– правильна вимова звуків;	2	
	– розвиток фонетичного слуху;	2	
	– володіння інтонаційними засобами.	1	
2.	Лексична компетенція (разом):	5	
	– словникове багатство;	3	
	– розуміння семантики слів.	2	
3.	Граматична компетенція (разом):	6	
	– морфологічна правильність мовлення;	2	
	– синтаксична правильність будови мовленнєвих композицій;	2	
	– наявність оцінно-контрольних дій.	2	
4.	Діамонологічна компетенція (разом):	5	
	– вміння будувати діалог з партнером;	2	
	– зв'язні висловлювання репродуктивного	1	

	характеру; – зв'язні висловлювання творчого характеру.	2	
5.	Комунікативна компетенція (разом): – наявність формул мовленнєвого етикету; – виразність мовлення; – ініціативність спілкування; – комплексне застосування мовних і немовних засобів з метою комунікацій: міміка, жести; – уміння орієнтуватися в ситуації спілкування.	6 1 1 1 1 2	
6.	Відповідність змісту заняття вимогам Базової освіти.	1	
7.	Дотримання принципу максимальної мовленнєвої активності дітей, проведення групових форм навчання.	3	
8.	Мотивація заняття та етапів мовленнєвої діяльності.	2	
9.	Правильність і нормативність мовлення педагога.	2	
10.	Соціальний статус заняття.	2	
11.	Формування у дітей почуття захищеності, впевненості. Турбота про психічне здоров'я.	2	
12.	Фізхвилинка як елемент підвищення розумової працездатності.	2	
13.	Емоційна зацікавленість спілкування вихованців з педагогом та ровесниками.	2	
14.	Посилена мотивація навчально-виховного процесу: застосування сюрпризних, ігрових моментів, сюжетів казок.	2	
15.	Комплексний підхід до розвитку мовлення і навчання мови.	2	
16.	Забезпечення принципу відповідності програми рівню мовленнєвого розвитку дітей.	2	
17.	Розвиток критичного ставлення до мовлення.	1	
Разом:		50	

**Параметри аналізу заняття з формування
математичних понять**

№ п/п	Компоненти занять	Кількість балів за реалізацію складників	
		очікувані	фактично
1.	Формалізоване сприймання математичного	3	

	матеріалу.		
2.	Логічне мислення в сфері кількісних і просторових відношень.	4	
3.	Здійснення серіації (групування) за величиною, масою, об'ємом, розташуванням у просторі, перебігом подій у часі.	2	
4.	Класифікація геометричних фігур, предметів та їх сукупності за якісними ознаками та чисельністю.	3	
5.	Вимірювання кількості, довжини, ширини, висоти, об'єму, маси, часу.	2	
6.	Швидке і широке узагальнення математичних об'єктів, відношень дій.	3	
7.	Здійснення найпростіших усних обчислень, розв'язування арифметичних та логічних задач.	3	
8.	Прагнення знаходити свої шляхи розв'язування завдань, самостійно виводити нові знання із засвоєного.	2	
9.	Вміння розмірковувати, обґрунтовувати, доводити і відстоювати своє міркування.	3	
10.	Правильне користування виразами, що означають положення предметів у просторі, вказують напрямки, пов'язуються з орієнтаціями в часі.	2	
11.	Математична пам'ять, узагальнена пам'ять на математичні відношення, типові характеристики на схеми, роздуми, докази.	2	
12.	Зворотність мислительного процесу при математичних роздумах, швидка і вільна перебудова спрямованості мислительного процесу, переключення з прямого на зворотній хід думок.	3	
13.	Потяг до ясності і простоти, економності і раціональності в роздумах і рішеннях.	2	
14.	Зберігання математичної інформації.	2	
15.	Гнучкість мислительних процесів у математичній діяльності.	4	
16.	Формування інтересу до логіко-математичної діяльності.	3	
17.	Використання зв'язок „І”, „ЧИ”, „ЯКЩО”, „НІ”.	2	
18.	Вчити дітей довільно у потрібний момент відтворювати знання, легко і швидко використовувати їх у різних життєвих ситуаціях.	3	
19.	Розвиток математичної спрямованості і розуму.	2	
Разом:		50	

Параметри аналізу занять з образотворчої діяльності

№ п/п	Компоненти занять	Кількість балів за реалізацію складників	
		очікувані	фактично
1.	Створення уявлення про особливості образотворчого мистецтва, як візуального, відрізнити його від іншого.	2	
2.	Подача знань про відмінні риси основних видів образотворчого мистецтва: живопис, графіка, скульптура тощо.	2	
3.	Ознайомлення з жанрами образотворчого мистецтва: пейзаж, натюрморт, портрет.	2	
4.	Оволодіння технічними прийомами та методами роботи, спираючись на знання особливостей матеріалу, техніки.	4	
5.	Пізнання характерних засобів художньої виразності різних видів образотворчої діяльності: малювання, ліплення, аплікація, робота з природним матеріалом.	3	
6.	Вміння передавати свої переживання, інтереси, знайомі предмети різної форми.	2	
7.	Навчання продукування ідей, експериментування та дослідження.	3	
8.	Здатність точного оцінювання пропорцій.	2	
9.	Здатність оцінки світлових співвідношень.	2	
10.	Здатність точного визначення на око вертикалі та горизонталі.	2	
11.	Синтетичне сприймання предмету.	2	
12.	Розвиток вміння орієнтуватися в основних засобах вираження настрою, вміння їх характеризувати (лінія, колір, композиція, ритм).	2	
13.	Вміння виражати свої почуття кольором, композиційним рішенням, послідовністю, формотворенням.	2	
14.	Відчуття задоволення від процесу та результату творення.	1	
15.	Застосування творчого досвіду у повсякденному житті.	2	
16.	Виявлення естетичного ставлення до життя.	2	
17.	Смак у доборі кольорів.	2	
18.	Рівень оволодіння композицією.	2	

19.	Виховання ціннісного ставлення до продуктів образотворчої діяльності(власних, однолітків, інших людей).	2	
20.	Раціональне використання матеріалів та інструментів.	1	
21.	Розвиток вміння поєднувати в художній діяльності елементи різних видів мистецтва.	2	
22.	Деталізування зображення, знаходження шляхів та засобів його вдосконалення, збагачення.	2	
23.	Знання матеріалів, які використовуються в роботі.	2	
24.	Оволодіння професійною лексикою.	1	
25.	Збереження психічного здоров'я.	1	
Разом:		50	

Параметри аналізу заняття в різновіковій групі

№ п/п	Компоненти заняття	Кількість балів за реалізацію складників	
		очікувані	фактично
1.	Віковий склад групи, кількість вікових угруповань за віком та кількісним складом. (Доцільність комплектування груп).	1	
2.	Доцільність структури заняття: можливість охоплення всіх дітей, оптимальність організації їхнього навчання.	4	
3.	Вид заняття: спільне (з одного розділу програми), комбіноване (з різних розділів програми), з окремою підгрупкою дітей.	4	
4.	Раціональність поєднання занять з різних розділів програми.	4	
5.	Доцільність добору змісту навчального матеріалу на спільному занятті.	3	
6.	Оптимальність етапів занять у кожній віковій підгрупі: зайнятість вихованців протягом всього часу, доцільність та раціональність завдань для самостійного виконання дітьми.	4	
7.	Рівень задоволення потреби дитини в контакті з педагогом при наявності труднощів.	2	
8.	Добір завдань для самостійного виконання: їхня відповідність щодо змісту заняття, розвитку мислительних процесів, складності, новизни, доступності.	4	
9.	Врахування рівня навченості дітей у кожній віковій підгрупі.	2	

10.	Відповідність програмного змісту вимогам програми та віковим особливостям дітей.	2	
11.	Рівень активізації вихованців кожного вікового угруповання.	3	
12.	Засоби підтримання працездатності вихованців протягом всього навчального процесу.	2	
13.	Можливість, логічність і доцільність переходів від однієї підгрупи дітей до іншої.	2	
14.	Різноманітність завдань за формою, змістом, новизною.	2	
15.	Які види контролю використовуються: самоконтроль, взаємоконтроль вихованців, контроль вихователя. Раціональність, можливість оптимізації контролю за рахунок збільшення самостійності дітей.	2	
16.	Забезпечення вихованців матеріалом для самостійного виконання завдань.	2	
17.	Психологічний комфорт на занятті.	1	
18.	Дотримання вимог щодо фізичного розвитку дитини: відповідність меблів, зміна діяльності, фізкультхвилинка.	1	
19.	Соціальний статус заняття.	2	
20.	Вміння педагога тримати в колі зору всіх вихованців.	1	
21.	Сприяння здійсненню зворотного зв'язку	1	
22.	Розвиток уміння усвідомлювати взаємозалежність особистої поведінки в середовищі.	1	
Разом:		50	

Параметри аналізу заняття з розвитку конструктивно-технічних здібностей дітей дошкільного віку

№ п/п	Компоненти заходу	Кількість балів за реалізацію складників	
		очікувані	фактично
1.	Відкривати різноманітні властивості предметів, виявляти винахідливість у поліпшенні якості, удосконаленні тощо.	2	
2.	Вміння формулювати задум, прогнозувати майбутній результат предметно-практичної діяльності.	1	
3.	Аналітичне сприймання: точне визначення пристрою по горизонталі, вертикалі, здатність точно оцінювати пропорції.	2	

4.	Розвиток спостережливості в галузі технічних пристроїв, здатність бачити їх досконалість та прорахунки.	1	
5.	Розвиток комбінаторських здібностей: - співставляти, порівнювати властивості різних тіл, матеріалів; - почуття практичної доцільності застосування того чи іншого прийому або вибору технічного пристрою; - здатність створювати із заданих вузлів, деталей нові комбінації.	1 1 1	
6.	Розвиток технічного мислення: здатність сприймати логіку технічних пристроїв.	2	
7.	Розумовий розвиток: знаходження ідей і принципу їх здійснення.	2	
8.	Графічне конструювання: здійснення ідеї в графічному зображенні.	2	
9.	Предметно-маніпулятивне конструювання: конкретна реалізація ідеї.	1	
10.	Вчити спостерігати і аналізувати зразок майбутньої моделі, бачити спільне і відмінне в оточуючому.	1	
11.	Синтетичне сприймання предмету в просторі.	1	
12.	Самостійно розробляти варіанти конструкцій, продумувати технологію їх виготовлення.	2	
13.	Розвивати уяву про відносність величини і форми, предмета та пропорції деталей.	1	
14.	Вміння переносити задум на ескіз, ескіз на матеріал, який підібраний для виготовлення моделі.	1	
15.	Встановлювати місця з'єднань, добирати кріплення та з'єднувати деталі.	1	
16.	Формування бажання та інтересу самостійно займатися творчою діяльністю.	1	
17.	Розвивати психологічні процеси: творчість, фантазію, пізнавальну активність, допитливість, художній смак, конструкторсько-технологічні здібності	2	
18.	Вчити конструювати моделі на основі опису, за уявленням, уявою.	1	
19.	Вміння послідовно виконувати трудові операції, дотримуватися технології виконання дій за визначеними орієнтирами.	2	

20.	Сприяти самовираженню особистості, розкриттю творчої індивідуальності, власних здібностей.	2	
21.	Формування знань про техніку безпеки, розвиток вміння користуватися безпечним засобами праці.	2	
22.	Формування потреби до взаємодопомоги, здатності до співпереживання.	2	
23.	Володіння навичками конструктивної продуктивної безпечної праці.	2	
24.	Критично оцінювати зроблене, співвідносити його з задуманим.	1	
25.	Виготовляти власні поробки, застосовувати їх в іграх, праці.	2	
26.	Розвиток навичок самоконтролю, самооцінки.	2	
27.	Формування художнього смаку.	1	
28.	Вміння об'єктивно оцінювати продукт своєї праці, отримувати задоволення від результату діяльності.	1	
29.	Розвиток інтересу до пошуку, збирання і використання матеріалів, які мають різноманітну форму, придатні для створення різних ігрових конструкцій та їх оздоблення.	2	
	Разом:	50	

Параметри аналізу заходів з екологічного виховання

№ п/п	Компоненти заходу	Кількість балів за реалізацію складників	
		очікувані	фактично
	Формування свідомості про те, що людина-частка природи:		
1.	Визначення спільнот та відмінностей в об'єктах живої і неживої природи в порівнянні з людиною;	3	
2.	Визначення основних спільних характеристик представників флори та фауни: будова тіла, спосіб життя, пересування, живлення, розмноження тощо;	1	
3.	Подача знань про будову тіла людини та живих істот, навчання нескладним способам обстеження власного тіла, визначення його стану (вимір пульсу, частоти дихання тощо).	3	

4.	Встановлення простих зв'язків, закономірностей між явищами і предметами.	1	
5.	Визначення ролі об'єктів живої і неживої природи в житті людини.	1	
6.	Показ ролі природи в оздоровленні та лікуванні людей, живих істот.	1	
7.	Розкриття ролі природи в оздоровленні та лікуванні людей, живих істот.	1	
8.	Організація екологічно доцільної діяльності дітей в природному довкіллі: оволодіння вміннями і навичками по вирощуванню, догляду та лікуванню живих об'єктів природи.	2	
9.	Здійснення природної діяльності: мікророзплідники, мікрозаповідники, "зони здоров'я", „садові та лісові лікарні”, "Екологічні стежки" тощо.	2	
10.	Навчання дітей гармонійних відносин із живою і неживою природою: показ сильних і слабких сторін її представників, чинники їх здоров'я та хвороб, загибель рослин, тварин, руйнування об'єктів неживої природи (зсуви, утворення урвищ та ін.).	2	
11.	Вирощування, заготівля та застосування лікарських рослин, "Аптека дитячого садка".	2	
12.	Організація пошуково-дослідницької діяльності вихованців в природі з метою показу впливу людини на об'єкти живої і неживої природи, взаємозалежності між ними. Роль різних умов для існування живих істот.	3	
13.	Формування елементарних основ екологічного виховання щодо збереження природних ресурсів: охорона та збагачення ґрунту, запобігання ерозії ґрунту, зсувів, профілактика забруднення водоймищ, навколишнього середовища.	2	
14.	Виховання усвідомленого відношення до оточуючого середовища, турбота про його збереження.	1	
15.	Розвиток і прояв емоцій: інтерес, радість, подив, співчуття, образа (з приводу недоречних дій людини в довкіллі) тощо.	1	

16.	Виховання бажання бути потрібним і приємним у довіллі.	1	
17.	Виховання дітей правильній поведінці в екстремальних ситуаціях: спека, злива, зсуви, пожежа, укуси живих істот, отруєння рослинами та ін.	2	
18.	Розробка екологічно доцільного харчування.	1	
19.	Розробка картотеки страв для самостійного виготовлення їх дітьми в сім'ї чи на занятті.	1	
20.	Навчання дітей співвідносити біомасу власного тіла, його міць і здоров'я з якістю харчування, способом життя. Визначати групи продуктів, необхідних для відновлення здоров'я.	1	
21.	Моделювання ситуацій для формування екологічної свідомості.	2	
22.	Екологічна етика. Розробка правил бережливого відношення до природи.	1	
23.	Оволодіння вмінням проведення біологічної паспортизації об'єктів "Червоної Книги України".	1	
24.	Створення екологічних традицій в дошкільному закладі, планування дій.	1	
25.	Прогнозування ймовірних змін та ефекту від власних дій.	1	
26.	Формування знань про атмосферу, Сонце та інші космоенергетичні чинники, їх вплив на людину, живі істоти, позитивний та шкідливий вплив, захисні засоби.	1	
27.	Формування поняття про фізичне здоров'я, його зміцнення і збереження.	2	
28.	Забезпечення комфортного стану дітей від контакту з природою, бажання надалі спілкуватися з нею, отримуючи задоволення. Проаналізувати з дітьми їх відчуття та почуття щодо дій в природі.		
29.	Здійснення мовленнєвого розвитку дітей завдяки їх діяльності в природі: описові, віршовані тексти, творчі розповіді, занурення в природу через складання питань про неї.	1	

30.	Формування фізичних якостей дітей засобами природи: використання різноманітних вправ в природному середовищі, підтягування на міцній гіллячці, підповзання під стебло кропиви. Купання у водоймищі та багато іншого.	1	
31.	Естетичне виховання засобами природи: милування, відтворення в зображувальній діяльності тощо.	1	
32.	Реабілітація дітей з психофізичними вадами, індивідуальна робота.	1	
33.	Проведення екологічного моніторингу.	2	
34.	Формування символічної функції мислення; вчити створювати системи знаків, плани, схеми.	1	
	Разом:	50	

Оцінка ефекту освітньо-виховного заходу з проблем валеологічної освіти

№ п/п	Компоненти заходу	Кількість балів за реалізацію складників	
		Очікувані	Фактичні
1.	Формування валеологічної свідомості, бережливого і дбайливого ставлення до своєї особистості, власного здоров'я як найвищої цінності і важливої умови найповнішої реалізації потенційних можливостей особистості.	3	
2.	Показ людини як системи, що саморозвивається.	1	
3.	Формування позитивного ставлення до власної зовнішності.	1	
4.	Доступне розв'язання відомостей (синкретична інформація, а не деталізована анатомічно) про будову свого організму про призначення частин тіла, органів: очі бачать, вухами людина слухає, зуби подрібнюють їжу, носом дихають відчувають пахощі, очищається і обігрівається повітря та ін.	3	
5.	Методика обстеження, вивчення власного організму: визначення частоти дихання, вимір пульсу, правильність будови опорно-рухового апарату, визначення стопи, неушкоджених зубів та ін.	3	
6.	Свідоме ставлення до свого поведіння стосовно власного здоров'я, розробка правил	2	

	самооздоровлення.		
7.	Навчання дітей спостереженню за відчуттям власного організму, називати місце їх прояву, якість відчуттів: приємні, неприємні прояви, легкість.	3	
8.	Розширення інформації про функції деяких біосистем: опорно-рухова, серцево-судинна, травна та ін. Формування поведінки щодо їх правильного функціонування.	2	
9.	Дані про роль і сенс життя, роль активності живої істоти.	3	
10.	Формування у дітей поняття про фізичне здоров'я, його складові, зміцнення і збереження.	1	
11.	Виявлення знань дітей про ознаки нездоров'я та заходи по профілактиці чи наданню домедичної допомоги.	2	
12.	Проведення порівняльного аналізу зовнішніх ознак людини, її будови тіла з братами – іншими живими істотами. Підведення до висновку, що життя існує в різних формах.	2	
13.	Формування уявлення про схожість та відмінність в будові тіла, його частинах, функціях у людини і тварин, птахів, комах, риб тощо.	2	
14.	Знання дітьми елементів народної медицини, застосування (безпечно) в разі необхідності.	2	
15.	Формування навичок особистої гігієни, розуміння їх, самоусвідомлення. Формування потреби в гігієні.	2	
16.	Навички особистої гігієни у тварин.	1	
17.	Подання синкретичної, а не деталізованої анатомічної інформації про організм.	2	
18.	Загартовуючі процеси, їх роль у здоров'ї організму, формування інтересу та бажання до них.	2	
19.	Розвиток навичок самоспостереження, самоаналізу, визначення самопочуття, стану здоров'я.	1	
20.	Про правила валеологічного етикету, формування його.	1	
21.	Створення у дітей мотиваційних установок на здоровий спосіб життя, як одну з умов формування і збереження фізичного, психологічного, духовного і соціального здоров'я.	1	
22.	Розширення знань про небезпеку з боку різних живих істот: уточнення різновидів травмування, інфекціонування. Правила безпечної поведінки.	2	
23.	Космоенергетичні чинники і стан здоров'я людини.	1	

	Позитивний, шкідливий вплив, правила використання та захисту.		
24.	Підготовка дітей до правильної поведінки в екстремальних ситуаціях. Превентивне виховання.	2	
25.	Ознайомлення дітей з правилами охорони слуху, зору, постави, шкіри та ін органів тіла.	1	
26.	Про профілактику екологічного забруднення як передумову шкідливого впливу на здоров'я оточуючих.	2	
27.	Формування реалістичної самооцінки, поведінки дитини щодо себе та природи.	2	
Разом:		50	

ПЛАНУВАННЯ РОБОТИ НАВЧАЛЬНО- ВИХОВНОГО КОМПЛЕКСУ (аспект дошкілля)

План засідання обласного майстер-класу для директорів та їхніх заступників

Керувати – значить приводити людей до успіху.

Давня китайська мудрість

У будь-якій справі 80 відсотків успіху залежить від керівника і тільки 20 відсотків – від підлеглих.

Американський професор менеджменту

Заняття 1

Проблема «Наукові основи планування дошкільної освіти на 2009-2010 навчальний рік в умовах навчально-виховного комплексу».

Завдання:

1. Забезпечити планомірність, системність, комплексність, зворотній зв'язок, співвідношення єдиноначальності та колегіальності, повноважень та відповідальності.
2. Здійснити реорганізацію освітнього процесу щодо Базової програми розвитку дитини дошкільного віку “Я у світі”.
3. Реформувати управлінську діяльність у дошкільному закладі щодо сучасних вимог.
4. Модернізувати контрольно-корегуючу діяльність керівника навчально-виховного комплексу.
5. Змоделювати моніторингову діяльність якості дошкільної освіти щодо вимог Базової програми “Я у Світі”.

Мета:

1. Дотримання принципів соціальної детермізації, гуманізації, психологізації інформативної достатності, законності та ін.

2. Здійснення алгоритму введення Базової програми розвитку дитини дошкільного віку “Я у Світі”.
3. Упровадження досвіду роботи колективів дошкільних навчальних закладів області та України за новою програмою працівниками навчально-виховних комплексів.

Обладнання:

1. План роботи на 2009-2010 навчальний рік (чи за минулий рік).
2. Добірки рекомендацій до планування щодо змісту розділів річного плану навчально-виховного комплексу, які відповідають вимогам Базової програми “Я у Світі”.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко Т. Планування за Базовою програмою “Я у Світі” //Дошкільне виховання. - 2009.- №2.- С.1- 2– 2009.- №4. –С.7- 10
2. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку “Я у Світі”/ Під ред.О.Л.Кононко. - К.: Світич, 2009.
3. Бурова А., Долинна О., Низківська О. Планування освітнього процесу у сучасному дошкільному закладі //Дошкільне виховання. - 2002.- №11.- С.12 – 15.
4. Ілленко В. Планування за новою програмою // Дошкільне виховання. - 2009. - №4.
5. Кривда В., Кузьменко Л., Новицька Л., Василенко І. Уманська модель планування за новою Програмою //Палітра педагога. - 2009. - №1. – С. 7-12
6. Методичні аспекти реалізації Базової програми розвитку дитини дошкільного віку “Я у Світі. – К.: Світич, 2009.- 206 с.
7. Наливайко О., Деуля І., Пігуль Л. Блочно-тематичне планування організації життєдіяльності дітей середньої групи // Дошкільне виховання. – 2009. - № 1. – С.1-7.
8. Організація освітнього процесу в дошкільних навчальних закладах у 2009-2010 навчальному році / Лист МОН України від 10.06.09 № 1/9-39
9. Планування роботи в дошкільних навчальних закладах / Лист МОН України від 03.07.09 № 1/9455.
- 10.Трусова О. Авторський підхід до планування //Дошкільне виховання. - 2009. - №8.- С.6-8.
- 11.Харченко А. Плануємо за новою програмою //Дошкільне виховання. - 2009. - №8.- С.7- 9.

Коментар

до проведення заняття з проблеми “Наукові основи планування дошкільної освіти на 2009-2010 навчальний рік в умовах навчально-виховного комплексу”

*Управління – це не що інше як
налаштування людей на працю*

Ч. Якокка

Завдання 1. Відстежити у річному плані (за поточний рік):

- стратегічність (відповідність вимогам часу);
- адресність (забезпечення належної уваги кожному працівнику);
- практичну значимість заходів;
- наявність експертного відстежування і регулювання діяльності педагогів щодо ведення Базової програми розвитку дитини дошкільного віку “Я у Світі”;
- моніторинг якості дошкільної освіти, управлінської діяльності.

Володіючи інформацією про фактичний стан планування, можна розпочинати вносити корективи до плану.

У практиці роботи керівників навчально-виховних комплексів існують на даний час два варіанти планування дошкільної освіти на навчальний рік, а саме:

1. Управлінська, методична та навчально-виховна робота з питань дошкілля планується окремо і є додатком до річного плану школи.
2. Питання управлінської діяльності, методичної роботи, організації педагогічного процесу з дошкільниками та їх роботи з батьками визначаються у кожному розділі річного плану спільно з програмою початкової та середньої школи.

Керівник, який не володіє теорією і практикою дошкілля, може обрати перший варіант цілісного, окремого планування дошкільної освіти, який чітко окреслює управлінські, методичні, навчальні заходи, створює можливість порівняти дошкільний маловідомий аспект діяльності з шкільним, виокремити його специфіку.

Другий варіант комплексного планування заходів дошкільної, початкової та середньої освіти сприяє забезпеченню взаємозв'язку, взаємозлагодженості між всіма ланками навчально-виховного комплексу, дає змогу розглядати певну проблему від початку і до кінця навчального процесу, тобто забезпечує наступність; обумовлює у ряді випадків спільне навчання педагогів дошкільної та початкової ланок; уможлиблює спільне обговорення актуальних проблем виховання молодого покоління на педагогічних радах, нарадах при директорі.

Для визначення **змісту діяльності педагогів Вашого НВК** з кожного розділу річного плану, пропонуємо **такі завдання:**

Завдання 2. Ознайомтесь зі змістом запропонованих вам організаційно-педагогічних заходів та виберіть відповідні, зокрема:

- Створення розвивального життєвого простору для дошкільнят.
- Обладнання кімнат психологічного розвантаження, куточків усамітнення радощів, кмітливості та ін.

- Виготовлення фізкультурно-спортивного обладнання та іграшок з побутово-парфумної тари, організація “майстерень”, “фабрик” пошиву лялькового одягу, виготовлення прикрас, ремонту іграшок, реставрації книг, ігор тощо.

- Створення Центрів “захисту” менших друзів” – майстрування шпаківень, житла для птахів, годівничок, заготівля корму для оточуючих тварин: сіна, зерна, трав та ін.

- Для задоволення творчих запитів: обладнання “майстерень скульптора”, “галерей художника”, “театральних кімнат”, осередків самостійної художньої діяльності та ін. з відповідним наповненням матеріалів, інструментарію, взірців та дитячих робіт.

- Обладнання виставок дитячих малюнків, саморобних іграшок тощо.

- Забезпечення гурткової роботи:

а) *екологічного спрямування*: гуртки “Юний лісник”, “Юний агроном”, “Юний ветеринар”, “Юний садівник”; закладення “мікророзплідників”, ікророзсадників”, “зон лісу”, “ягідників”, “садів”, ділянок лікувальних рослин та ін;

б) *захисту здоров'я і безпеки життєдіяльності дітей*: гуртки “Юний пожежник”, “Юний ДАІст”, “Група порятунку”;

в) *художньо-естетичного спрямування*: “Юні танцюристи”, “Казкарі”, “Співаки”, “Гімназисти”, “Декламатори”, “Поети” тощо.

Все вищезгадане рекомендується для залучення до активної діяльності бажаних і вмілих дорослих та старших учнів школи, виявлених шляхом проведення опитування.

*Поганий керівник знає, що треба зробити,
а гарний показує, як це зробити*

С. Корольов

Завдання 3. Зробіть вибір відповідних методичних заходів, корисних для діяльності Вашого педагогічного колективу.

Семинари з проблем:

- ампліфікація та антиципація;
- соціально-моральний розвиток, вікові можливості, завдання розвитку організація життєдіяльності дітей дошкільного віку;
- емоційно-ціннісний розвиток як елементарно емоційна грамотність;
- креативність як здатність прогнозувати, випереджати, передбачати;
- ампліфікатор – головна особа в ДНЗ та НВК;
- раціональні способи організації навчальної діяльності: шляхи формування;
- базові якості особистості як основа правомірної поведінки дошкільників;
- планування педагогічного процесу у різновікових групах НВК.

Семинари-практикуми з проблем:

- планування прогнозування та експертиза педагогічних і методичних проєктів (конспекти занять, статті з періодичної літератури);

- розробка та апробація інноваційних проектів, як-то: “метод занурення”, “метод проектів” та ін.;
- підготовка контрольно-оцінювальних схем для визначення рівня оптимальності діяльності вихователя за лініями розвитку програми “Я у Світі”;
- експертиза педагогічного процесу.

Психолого-педагогічні панорами діяльності педагогів щодо вимог Базової програми:

- організація навчання, виховання у різновіковій групі;
- діти-монітори в різновікових та одновікових групах дітей дошкільного віку;
- моніторинг якості знань дошкільників;
- параметри аналізу заняття в різновіковій групі.

Консультації:

- диференційоване навчання в одновіковій групі;
- адаптація вихованців різновікових груп;
- інформаційно-комунікаційні технології в дошкільних групах навчально-виховних комплексів.

Завдання 4. Питання для обговорення на Педагогічній Раді.

- Забезпечення наступності в роботі дошкільної, початкової ланок та середньої освіти.
- Формування ціннісного ставлення у дошкільників та учнів, навичок самозбереження і самозахисту в умовах суспільного та природного довкілля.
- Інноваційні технології в освітньому процесі (діти дошкільного та шкільного віку).
- Профілактика дитячого травматизму у процесі фізичного виховання, спортивних розваг, повсякденної життєдіяльності.
- Порушення взаємин дитини з дорослими як першоджерело соціальної дезадаптації. Аддиктивна та кримінальна поведінка дітей.

Завдання 5. Питання, що пропонуються для обговорення на нараді при директорові.

- Алгоритм введення базової програми розвитку дитини дошкільного віку “Я у Світі” в умовах НВК.
- Шляхи забезпечення наступності між дошкільною та початковою ланками освіти.
- Профілактика деформації істинної дошкільної освіти у напрямку поширення неспецифічних для неї форм.
- Оптимальні варіанти комплектування різновікових груп дошкільників НВК.
- Про роботу з дошкільниками з особливими потребами.
- Затвердження режиму для вихованців різновікових груп.

- Про програму соціального патронату та інші.

Завдання 6. Вибір видів контролю та їх змісту щодо реалізації Базової програми розвитку дитини дошкільного віку “Я у Світі”.

1. Попереджувальний контроль

а) На заходах з фізичного виховання:

- відповідність фізіологічного навантаження віку та стану здоров'я (за групами розвитку);
- безпека фізкультурно-спортивного обладнання.

б) У процесі прийняття їжі дітьми дошкільних груп:

- емоційний стан дітей, наявність апетиту, навичок користування столовим прибором, прийому їжі;
- оберігаючий (щадящий) режим, його потреба окремим дітям, дотримання.

в) На заняттях з музичного виховання:

- доцільність добору змісту навчального матеріалу для дітей різних вікових підгруп;
- засоби підтримання працездатності дітей різного віку під час навчального процесу;
- добір завдань для самостійного виконання, їхня відповідність щодо змісту занять, складності, новизни, доступності.

2. Експертна оцінка занять, різних видів діяльності вихованців:

- Аналіз предметно-ігрового середовища у групах дошкільнят, їхніх можливостей до самостійної діяльності, організації роботи та інтересами.
- Діагностування та прогнозування педагогічного процесу щодо впливу педагогів на соціально-моральне становлення дитини.
- Вивчення стану упровадження провідної ідеї програми-ампліфікації у повсякденній діяльності вихователів дошкільних груп (чи оптимально використав дорослий можливість кожної вікової категорії для повноцінного розвитку дитини?).
- Стан комунікативної компетенції дошкільників щодо Базової програми “Я у Світі”.

3. Тематичний контроль:

- Правовиховна робота педагогів у процесі виховання і навчання дітей дошкільного віку.
- Валеологічний моніторинг вихованців дошкільних груп.
- Гуманізація взаємин з ровесниками, старшими та молодшими вихованцями.
- Розвиток самостійної рухової діяльності вихованців.
- Забезпечення емоційно-ціннісного становлення дітей щодо вимог Базової програми “Я у Світі”.
- Організація життєдіяльності дошкільників в умовах різновікової групи.

4. Моніторинг якості дошкільної освіти щодо Базової програми розвитку дитини дошкільного віку “Я у Світі”:

- Проведення обстеження дітей з метою виявлення відхилень у розвитку порушення постави, пласкостопості, слабкості м'язів корсету, тугорухливості суглобів та ін.
- Обстеження рухової активності дітей методом крокометрії.
- Визначення коефіцієнту корисної дії шляхом реалізації біологічної потреби дітей в русі протягом дня.
- Діяльність педагогів щодо активізації у дітей навичок раціонального використання оточуючого середовища, бережного ставлення до довкілля.
- Діагностика соціальної адаптованості дітей, визначення рівня спілкування.
- Виявлення рівня соціальної ізоляції дітей, визначення заходів впливу.
- Дослідження педагогами лідерських якостей вихованців.
- Виявлення правових почуттів у дітей: усвідомленого ставлення до своєї громадської діяльності, здатності до самооцінки, самоаналізу, вміння дати оцінку власній поведінці.
- Вивчення шкільної адаптованості дошкільників.
- Визначення напрямків по створенню традицій в умовах сім'ї, освітнього закладу.
- Проведення самооцінки та програмування власного здоров'я педагогами дошкільних груп.
- Моніторинг серед батьків щодо визначення рейтингу НВК.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі». /За редакцією О.Л.Кононко. – К.: Світич, 2008. – 430с.
2. Бурова А., Долинна О., Низківська О. Планування освітнього процесу у сучасному дошкільному закладі//Дошкільне виховання. – 2002.- №11.- С.12-15.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови /Укл. і гол.редактор В.Т.Бусел.-К.: Ірпінь: ВТФ Перун. – 2009.
4. Гончаренко С.У Український педагогічний словник- К.: Либідь, 1997.- С.38.
5. Закон України «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти (щодо організації навчально-виховного процесу).
6. Захаров А.И. Как предупредить отклонения в поведении ребёнка.- М.,1986.
7. Конвенція ООН про права дитини. Видано за сприяння Представництва ЮНЕСКО, 1992.
8. Конституція незалежної України /Під загальною редакцією кандидата юридичних наук Сергія Головатого.-К.,1997.-Кн.2.
9. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності //Педагог. газета. - 2000.-червень.-№6.

10. Концепція превентивного виховання дітей та молоді // Практична психологія.- 1999.-№9.
11. Кононко О. «Я у Світі»: нова світоглядна позиція // Дошкільне виховання 2009.-№1.- С 5-6.
12. Концепція Державної цільової програми розвитку освіти за період до 2017 року // Дошкільне виховання – 2010.- №9.-3-4.
13. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні. МОН України, АПН України.-К. – редакція // Дошкільне виховання, 2003.
14. Ланкастерське навчання. Педагогическая энциклопедия. - глав. редак. М.А.Каиров,Ф.Н.Петров –М.: Советская энциклопедия, 1964.
15. Методика правового виховання учасників /Под редакцией А.В.Мицкевича и В.М.Обухова.-М.:Знание,1991.
16. Миньковский Г.М., Холдеев Л.С. Поступок и преступление. - М.: Юрид.литер., 1972.
17. Методичні аспекти реалізації Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі». /За редакцією О.Л.Кононко. – К.: Світич, 2009. – 208с.
18. Наказ МОН України №1111, 23\11 2010 Про впровадження програми розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» // Палітра. – 2011.-№6.- С3.
19. Оксамитный В.В. Правовое, воспитание - важный фактор формирования социально энергичной личности. - К.: Наукова думка,1979.
20. Панасюк Т. Впевнений старт майбутнім першокласникам //Палітра. - 2011. - №6. - С 3.
21. Програма і методичні рекомендації з правового виховання дітей дошкільного віку. "Я маленька людина". - Запоріжжя:Ліпс.,2005
22. Психологічна енциклопедія. /Автор-упорядник О.Степанов. – К.Академвидав, 2006. – 424 с. (Енциклопедія ерудита)
23. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку. «Впевнений старт» // Палітра.- 2010. - №6. - С. 4-25.

Видання підготовлено до друку та віддруковано
редакційно-видавничим відділом ЧОШОПП
Зам. №1191 Тираж 100 пр.
18003, Черкаси, вул. Бидгощська, 38/1